

Година XIV ■ Број 43 ■ Прољеће 2014. ■ www.sumers.org

ШУМЕ

РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Информативно-стручни часопис

Уводник

МАЈКА ПРИРОДА

(УЗ СВЈЕТСКИ ДАН ЗАШТИТЕ ШУМА)

Како почети писати о заштити шума, него овако: Човјек + природа = ЗДРАВА БУДУЋНОСТ, човјек – природа = КАТАСТРОФА!

Да нема шума – не би било вода, а да нема вода не би било живота на земљи.

Шуме су најраспрострањенија животна заједница, идеално станиште за свеколики живи свијет и највећа благодет за човјека.

Нису ли витке јеле и оморике са својим гранама, као рукама, материјализација енергије Мајке Земље и небеског оца – Сунца? Оне су као принцезе душа свеопштег духа шуме!

Шуме су најбољи и најјефтинији филтер за добијање питких вода. Нема тога живог створа на земљи, који није осјетио узвишеност сусрета са кристално чистим изворима, и чији ледни запах не носи у сјећању, докле год живи.

На површини тла под шумом од 1 ха акумулира се 800-2.500 м³ воде.

Свјетске шуме годишње атмосфери дају 86 милијарди тона кисеоника, а апсорбују 119 милијарди тона угљен-диоксида.

Треба знати да 4 букова стабла за 100 година обезбиједје кисеоник човјеку који живи 80 година.

Човек може да живи без хране 35 дана, без воде 5 дана, а без ваздуха само 5 минута. Када то имамо у виду, знамо да шуме чувају виталну енергију наших живота.

Високе шуме на површини од 1 ха, у процесу фотосинтезе ослободе 3 тоне кисеоника, а потроше 4 тоне угљен-диоксида, а букове шуме на површини од 1 ха, могу апсорбовати 68 тона чађи и прашине.

Данашњи људи, који живе заробљени у медију кретања забо-

НАСА уз помоћ Google Eartha мапирала све шуме на планети: У 12 година нестало је 2,3 милиона квадратних километара шума!

Захваљујући америчком сателиту Landsat 7, којим заједнички управљају НАСА и УСГС, израђена је досад најдетаљнија карта свјетских шума, на којој се види колико је у посљедњих десетак година шума на планети нестало, а колико је подручја у међувремену пошумљено.

Научници уз помоћ богате базе података могу проучавати и упоређивати стање шумских подручја у појединим државама те пратити дефорестацију. Сваки пиксел на карти означава подручје величине просјечног фудбалског стадиона.

"Добили смо податке о годишњој дефорестацији у посљедњих 12 година на цијелом планету", казао је Matthew Hansen, водитељ истраживачког тима на Универзитету у Марцланду. Он је с колегама анализирао 143 милијарде пиксела на 654.000 сателитских снимака Ландсата не би ли израдио карту, коју и 'обични' корисници интернета могу детаљно проучити захваљујући Google Earthu.

рављају колико нас може коштати отуђеност од природе. Човјек је отуђен од нечега, чему не придаје значај, а заборавља да је главни и одговорни уредник свих појава Мајка Природа!

Дивљење шумама је тиха молитва која се до Бога чује, јер човјек који воли шуму има чисто срце и душу. Са друге стране, ко је уништава, има прљезну душу, мисли, језик и дјела. У то смо се увјерили, када се сретнемо са оним

који воле и који пустоше шуме!

Земља је најстарија удовица, а ми смо дјеца небеског оца, звјездани синови (јер сваки човјек на планети има, не само једну звијезду, него много више, што би рекао Карл Саган).

Кинеска изрека каже, најбоље вријеме да посадиш стабло било је прије 20 година. Друго најбоље вријеме је – сада.

Свјетске шуме нестају таквом брзином - сваке минуте 50 фудбалских игралишта.

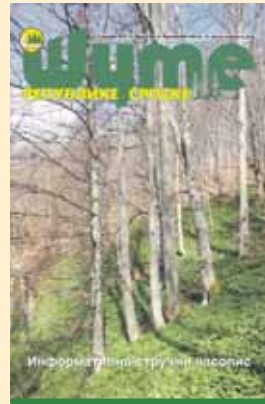
Global Forest Watch је систем за надгледање шума који је створио институт World resources, заједно са 40 партнерских група. Он на интернету даје слике шума у стварном времену. На представљању програма, предсједник Института Andrew Steer рекао је да тај програм представља праву прекретницу. Први пут је сада могуће пружити податке у реалном времену на сваком локалном нивоу свакоме у свијету. И тиме се бави Global Forest Watch. Систем спаја кључне информације са сателитским снимцима високе резолуције на једноставној интерактивној web страници. Ако користите Google mapу да пронађете кућу свог пријатеља, онда можете користити Global Forest Watch да схватите шта се дешава са шумама у вашој заједници, у цијелој земљи или чак у другом дијелу свијета.

Global Forest Watch се користи компјутерском снагом технологије Google Earth како би сателитске слике НАСА учинила доступним на интернету. Резолуција је толико детаљна, да је могуће утврдити да ли је дио шуме посјечен, спаљен или захваћен болешћу.

Ако човек као до сада настави да сијече дрвеће за 40 година, 80% дрвећа на планети ће нестати.

Недељко Жугић

ИНФОРМАТИВНО-СТРУЧНИ ЧАСОПИС

Оснивач и издавач:
ЈПШ "Шуме
Републике Српске"

За издавача:
Мр Драган Грабовац

Главни и одговорни уредник:
Недељко Жугић

Редакциони савјет:

Мр Саво Живковић,
Споменко Стојановић, дипл. инж. шумарства
Славиша Сабљић,
Милица Ковачевић, дипл. инж. шумарства
Александра Момић, Мр. Немања Тодоровић

Часопис се доставља свим организационим јединицама ЈПШ "Шуме РС", Шумарском факултету, министарствима у Влади РС и државним институцијама, сарадницима, електронским и штампаним медијима, шумарствима земаља у окружењу, еколошким удружењима, пословним партнерима и заинтересованим грађанима. Пренос и коришћење текстова из часописа је дозвољен, уз навођење извора. Главни и одговорни уредник има право на измјену наслова и краћење текста. Сарадницима се скреће пажња да своје текстове природе у складу са правилима која налаже професионална и грађанска етика јавности рада.

Адреса:

ЈПШ "Шуме Републике Српске"
Информативно-стручни часопис "Шуме"
Романијска 1, 71350 Соколац

Телефони:

057 405-326 и 065 543-983,
факс 405-341

Молимо сараднике да рукописе шаљу на
e-mail: nedeljko.zugic@sumers.org
nedeljko.zugic@gmail.com

Рјешењем Министарства информација Републике Српске број 01-740-1/00, од 22. августа 2000. године, јавно гласило Информативно-стручни часопис "Шуме" уписан је у Регистар јавних гласила под редним бројем 377.

**Графичка припрема,
штампа и лектура**
НИГД "ДНН" Бањалука

САДРЖАЈ

2. УВОДНИК
- 4-6. ШУМЕ ИМАЈУ СВИЈЕТЛУ БУДУЋНОСТ
- 7-9. ПОСЛОВАЊЕ У 2013. ГОДИНИ
- 10-11. ВЛАСТИТА ПРОИЗВОДЊА САДНОГ МАТЕРИЈАЛА
12. УНАПРЕЂЕЊЕ СЈЕМЕНСКО РАСАДНИЧКЕ ПРОИЗВОДЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ
- 13-15. ФОРМИРАНА ИЗВЈЕШТАЈНО-ПРОГНОЗНА СЛУЖБА
16. ПРАЋЕЊЕ УТИЦАЈА ВАЗДУШНИХ ЗАГАЂЕЊА НА ШУМСКЕ ЕКО СИСТЕМЕ И ВИТАЛНОСТ ШУМА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ
- 17-18. ИЗРАДА ПРОГРАМА ЗА ПОШУМЉАВАЊЕ И ГАЗДОВАЊЕ ПОДРУЧЈЕМ КРША
19. САСТАНАК О СПРЕЧАВАЊУ НЕЛЕГАЛНИХ АКТИВНОСТИ "ЗЛАТНА ПЛАКЕТА" ЗА "ШУМЕ РС"
20. ПРЕДСТАВНИЦИ ЈПШ "ШУМЕ РС" У ПОСЈЕТИ ИЗРАЕЛУ
21. УТВРЂИВАЊЕ ЦИЈЕНЕ РАДА У ЈПШ "ШУМЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ"
- 22-23. СЕРТИФИКАЦИЈА
24. ДАБАР У БИОШТИЦИ
25. НАЈНОВИЈЕ СУШЕЊЕ ЧЕТИНАРСКИХ ШУМА НА ПОДРУЧЈУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
- 26-27. ПРИЈЕДЛОГ МЈЕРА ЗАШТИТЕ И СПАШАВАЊА ОД ШУМСКИХ ПОЖАРА И ДРУГИХ ШТЕТА У ШУМАМА РС
28. ИСКОРИСТИТИ ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
- 29-30. ПРОБЛЕМ КОРИШЋЕЊА БИОМАСЕ ИЗ ШУМА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
- 31-32. ШУМЕ ОД СТАРОГ ВИЈЕКА ДО ОСВАЈАЧКЕ ТУРСКЕ
- 33-34. ОТКРИО 102 И ОПИСАО 2.500 БИЉНИХ ВРСТА
- 35-36. ЕВРОПСКЕ МРЕЖЕ ЗА ОЧУВАЊЕ БИОЛОШКЕ РАЗНОЛИКОСТИ ОСАМНАЕСТ ГОДИНА ОД НЕСРЕЂЕНОГ СЛУЧАЈА
37. ИЗ ПОТОКА ПРЕКО ТЕХЕРАНА ДО ИСТ РИВЕРА
38. ЧОВЈЕК МАЈКЕ ПРИРОДЕ
39. IN MEMORIAM - МИЛАН МИЋЕВИЋ

ШУМЕ ИМАЈУ СВИ

ШУМЕ: Ви сте човјек широког спектра дјеловања, као професор и стручњак запослени сте у “Орлу”, проф. на Машинском факултету у Источном Сарајеву и као председник Надзорног одбора ЈПШ “Шуме РС”... Осим тога, дијете сте инжењера шумарства и Ваша се личност профилисала уз шумарску струку. У једном врло тешком, да не кажемо најтежем времену, дошли сте на чело Надзорног одбора. Како се осјећате у тој улози?

МАРКОВИЋ: Да, као што сте и рекли, веома тешка и захтјевна позиција у овим смутним и несигурним временима, а заборавили сте рећи да сам при томе и ЖЕНА... Поље мог

интересовања увијек је било широко и разнолико, још од дјетињства, стручно и професионално се ширило током времена, избором занимања, прикладно времену, искуству и развоју, али позиција председника НО ЈПШ “Шуме Републике Српске” дошла је сасвим случајно, занимљивим стицајем околности.

Стручно и политичко ангажовање и допринос развоју шире заједнице су препознали људи који се налазе на челу ресорног министарства, оцјењујући да у тренутним околностима, оваквим као што сам већ поменула, могу личним залагањем, ауторитетом и харизмом, допринијети да се ЈПШ “Шуме Републике Српске”

помакнуту бар мало напријед, у односу на претходне године. Рачунала сам на савјетодавну помоћ мојих родитеља, који су цијели свој радни вијек провели у шумарској струци. Како се осјећам, данас се разликује од осјећаја који сам имала на почетку именовања на чело НО... данас се осјећам много сигурније, стабилније и са више очекивања и захтјева, мање скептично и без страха, којег је било на почетку.

ШУМЕ: У овако сложеним проблемима важно је да проговори савјест струке. Претходни директор ЈПШ “Шуме РС” није био шумарске струке и удар јавности га је брзо “потрошио”... Садашњи је шумарске струке и има унутрашњу самосабирајућу силу да уђе у фазу успостављања реда! Вјероватно зато има пуну подршку од Вас и чланова Надзорног одбора?

МАРКОВИЋ: Од почетка именовања тренутног састава НО, директор, али и претходни в.д. директора су имали, имају и имаће пуну и максимално могућу подршку НО, која укључује доношење свих одлука, препорука, закључака, који могу допринијети просперитету ЈПШ “Шуме РС” и превазилажењу узрока кризе и тешке ситуације у “Шумама”, која је постојала у претходном периоду. Хоћу рећи да подршка и помоћ чланова НО није условљена именом човјека који се налази на мјесту директора ЈПШ “Шуме РС”, нити његовом стручном спремом, него определијеношћу да свој посао ради на најбољи могући начин.

ШУМЕ: Један од шумарских стручњака, који је учествовао у креирању првог закона о шумама Републике Српске, покојни Радован Симић, јавно је истицао у медијима и јавним трибинама, као и на састанцима у Привредној комори РС, ако се донесе важећи закон о шумама - да ће у шумарству настати хаос...

МАРКОВИЋ: Свака област људског дјеловања, па и шумарство, о коме причамо, мора бити адекватно уређена и дефинисана, иначе наступа хаос или анархија. Када се говори о коришћењу природних ресурса, као што су шуме, на првом мјесту, нужно

ШУМЕ ЈЕДНАКО БУДУЋНОСТ

■ "Шуме" имају свијетлу будућност и лијепу прилику да искористе подршку која им се пружа од стране Владе РС, Министарства за пољопривреду, шумарство и водопривреду и Надзорног одбора, те да са само мало више рада, реда и дисциплине, уз сарадњу за Синдикалном организацијом, постигну респектабилне резултате и да се више не помињу у негативном контексту.

је да постоји уређен систем који до детаља описује и дефинише све активности везане за узгој шума, њихов раст и развој, заштиту, правилну употребу, експлоатацију, али и екологију, заштиту здравља радника, итд. Отјелотворење уређеног система је Закон о шумама, уколико је погрешно формулисан или не обухвата неки од сегмената који сам поменула, онда није добро.

Као што вам је познато, важећи Закон о шумама ступио је на снагу крајем августа 2008. год., док су измјене и допуне овог закона извршене крајем јула ове године. Прије мог ангажовања у НО, полемика изазвана доношењем Закона о шумама била ми је дјелимично позната само из средстава информисања, због личног интересовања.

Међутим, за релативно кратко вријеме успјела сам да сагледам главне проблеме у шумарству генерално, између осталог, и проблеме које изазивају законска рјешења, која представљају отежавајући фактор за успешно пословање ЈПШ "Шуме Републике Српске".

ШУМЕ: Урађене су измјене и допуне закона... Хоће ли се тиме исправити грешке, по којима је ЈПШ "Шуме РС" у доброј мјери било деградирано?

МАРКОВИЋ: Примјеном Закона о шумама, отежан је финансијски положај ЈПШ, а као примјер се може навести чињеница да је, само по основу издвајања за општине, финансијско оптерећење у 2009. год. било веће за 3.489.351,00 КМ.

Накнаде које Јавно предузеће плаћа у ову сврху су за неколико процената веће него у окружењу, а приликом одређивања величине издвајања није се довољно водило рачуна о реалним околностима и условима за нормално пословање, уз тако дефинисана средства. Такође, примјену Закона додатно отежава кашњење доношења пратећих подза-

конских аката. Неоспорно је и да се формирањем Агенције за шуме дошло до ситуације у којој је било преплитања одређених надлежности између Министарства, Јавног предузећа и поменуте агенције, која се показала нефункционалном, што је на крају узроковало укидањем Агенције, коју измјене и допуне Закона о шумама и не третирају као такву.

Нужно је напоменути да постоји константан проблем расподеле средстава проширене репродукције, јер су се средства прикупљена по овом основу усмјеравала у Јавно предузеће у износу око 20%, а у посљедње двије-три године и мање. Осим тога, средства просте репродукције су се требала издвајати на посебан рачун Министарства, за посебне намјене за шуме, како би се уплаћани износ враћао у Јавно предузеће. Измјенама и допунама Закона о шумама ово питање је регулисано на начин да се средства просте репродукције уплаћују на посебан рачун, што је много једноставније рјешење за употребу тих средстава.

Посебно је питање газдовања и управљања шумом и шумским земљиштем, које је по Закону о шумама у надлежности Министарства, а уговором се на предузеће преноси право кориштења, док у пракси газдовање шумом врши Јавно предузеће.

Ово су само нека од питања која директно утичу на пословање Јавног предузећа, али дјелатност шумарства треба да буде предмет анализе и изучавања људи из струке, који су најкомпетентнији да дају оцјене ефеката примјене Закона о шумама, као и измјена и допуна.

Све што сам претходно рекла иде у корист адекватног позиционирања ЈПШ Шуме Републике Српске, као једног од најважнијих јавних предузећа у Републици, иначе не видим довољно добар разлог за измјене и допуне Закона.

ШУМЕ: Ново руководство на све

начине покушава да се из фазе не-реда уђе у фазу успостављања реда, одржавајући добре и здраве контакте са Министарством, Надзорним одбором, директорима шумских газдинстава и свим запосленим радницима. И то даје позитивне резултате. Како Ви гледате на то?

МАРКОВИЋ: Сасвим је нормално и очекивано то што озбиљан и предан човјек, као што је директор Лакетић, заједно са својим најближим сарадницима, одржава, како ви кажете, здраве контакте са ресорним министарством и Надзорним одбором, јер је то руководећа и власничка структура која омогућава нормално функционисање овог јавног предузећа. Како другачије функционисати??? Наравно да се мора поштовати хијерархија, успоставити прије свега, добри међуљудски односи, изградити повјерење у смислу да све одлуке, договори и размјена информација иду ка заједничком циљу, добробити предузећа у цјелини. Јако је важно да постоји стална комуникација, телефонски разговори између мене и директора Лакетића су чести, као и између помоћника Министра за шумарство, господина Зубића, што нам омогућава континуирано координисање активности на испуњавању Плана производно-финансијске консолидација, који је дефинисан у априлу ове године. То је једини рецепт за успјех.

ШУМЕ: Програм производно финансијске консолидације за кратко вријеме дао је позитивне резултате. Није ли то доказ да су проблеми у шумарству и кадровске природе?

МАРКОВИЋ: Програм који помињете је формулисан заједничким снагама и напорима Управе ЈПШ и НО, поштујући захтјеве и сугестије које је пред нас поставило Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, именованем министра, господина Стеве Мирјанића. Наиме, заједнички циљ био је успоставити

такав програм који ће обухватити све сегмента рада ЈПШ, нарочито оне који су током претходних година генерисали највеће проблеме. Ви сте о овом програму детаљно писали, тако да нећу елаборирати, о свим активностима и степену извршења сам говорила и на заједничкој сједници која је уприличена у Влади током јуна, битно је напоменути да се реализација свих активности и обухваћених програмон редовно прати на састанцима Управе, сједницама НО, реагујући на све потенцијалне проблеме и кочнице које чине сметњу реализацији активности. Програм је одобрен и прихваћен од стране ресорног министарства, наравно, укључује и проблеме кадровске природе и, наравно, сви проблеми су у суштини проузроковани људским фактором. У сржи свих активност је човјек, као носилац, са свим својим манама и врлинама, а врлина успјешног менаџмента је да постави праве људе на права мјеста.

ШУМЕ: Јавно предузеће “Шуме РС”, прошле године остварило је позитиван резултат након три године пословања са губитком. Није ли то доказ да су проблеми у шумарству настали и лошим избором кадрова?

МАРКОВИЋ: Када смо кренули у заједничке активности око спровођења Програма производно финансијске консолидације, за циљ смо имали само једно - постићи позитиван резултат у износу који је реално могућ, покушавајући достићи вриједност коју је пред нас, као задатак, поставило ресорно министарство. Прва тачка пресека и анализе резултата је требало да буде управо временска одредница деветомјесечног извјештаја о пословању, уз континуирано праћење активности током свих мјесеца, на састанцима Управе и НО, уз сталну координацију са руководством свих организационих јединица. На велико задовољство свих актера у реализацији Програма, резултати пословања су показали позитиван износ у вриједности близу 5 милиона, што је, искрено, било изненађење и за мене, имајући у виду тежину и дубину проблема који се вуче претходних пет година, а такође и вријеме које је било на располагању. Дакле, резултати показују да се у “Шумама” може пословати позитивно, да је Програм производно-финансијске консолидације препознао и генерисао највеће проблеме. Све активности су праћене на мјесечном нивоу и да су сви актери у ланцу активности дали одређени допринос да се постигне позитиван резултат укључујући управу, Надзорни одбор,

“Шуме” имају велике изгледе за успјех, одличну подлогу за добар рад, те да се адекватним избором кадрова на свим нивоима, континуираном контролом рада до последњег извршиоца на терену, може обезбиједити стални напредак, који ће омогућити подизање угледа и позиције самог предузећа у Републици Српској и очекивани позитивни биланс.

“Шуме” имају свијетлу будућност и лијепу прилику да искористе подршку која им се пружа од стране Владе РС, Министарства за пољопривреду, шумарство и водопривреду и Надзорног одбора, те да са само мало више рада, реда и дисциплине, уз сарадњу за Синдикалном организацијом, постигну респектабилне резултате и да се више не помињу у негативном контексту. Ако моје лично ангажовање може бити само један неизбјежни чиниоца у механизму активности Јавног предузећа, који доприноси напретку, онда ће моје задовољство бити неизмјерно.

директоре Шумских газдинстава и све пропратне службе. Колико је то добро, да ли је могло боље и брже је питање, али је реалан одговор да је ово био само добар почетак пута ка успјеху, који је јако дуг и кривудава и на коме треба истрајати, те бити виртоуз у превазилажењу и рјешавању свих спотицања која се дешавају свакодневно.

ШУМЕ: ЈП “Шуме РС”, као што је познато, ево, већ други период има важења ФСЦ сертификата, и након “Хрватских шума”, прво смо предузеће које је добило ФСЦ сертификат за газдовање шумама на цијелој површини државних шума. То подразумијева да је газдовање и стручни рад у шумама у складу са међународним стандардима.

МАРКОВИЋ: Сертификат који посједује ЈПШ “Шуме Републике Српске” доказ је да Јавно предузеће газдује шумама у својим границама на начин како то прописују европске норме и стандарди и да је способно да одговори захтјевима међународних спецификација, на начин који омогућава препознавање у ширим границама, што Јавном предузећу даје кредибилитет и компаративну вредност у односу на остала предузећа из бранше. Наравно да је то позитивна карактеристика која употпуњује комплетну слику предузећа, а заслуге за одржавање овог сертификата на годишњем нивоу треба дати члановима Комисије за сертификацију, који морају да нађу праве одговоре на питања страних провјеривача, да одлично познају сва правила понашања, те покажу и објасне доказе задовољавања постављених ЕУ захтјева.

ШУМЕ: Административно и правно, навршило се 20 година од оснивања ЈПШ “Шуме Републике Српске”... Хоћемо ли јубилеј прославити радом и штедњом или ћемо и то обиљежити на сврсисходан и скроман начин, како у јавности не би било спекулација око тога?

МАРКОВИЋ: Двадесет година од формирања Јавног предузећа није кратак период, посебно ако се вратимо у вријеме настанка, кроз вријеме

развијања и опстанка, период након рата, период турбуленција и промјена власти... наравно да је потребно обиљежити овај значајан јубилеј, сјетити се неких људи који су дали свој допринос позицији и угледу Јавног предузећа, сјетити се бивших директора, пензионисаних радника, свих људи чија се улога у развоју ЈПШ не смије заборавити. У складу са договором у оквиру ресорног министарства, Управе и НО, обиљежавање овог јубилеја је предвиђено за први квартал 2014 год., како бисмо имали довољно времена да се организација манифестације обави на пристојном, лијепом, али скромном нивоу.

ШУМЕ: На крају, ваш поглед у будућност: куда иде ЈПШ “Шуме Републике Српске”?

МАРКОВИЋ: Моје мишљење је да “Шуме” имају велике изгледе за успјех, одличну подлогу за добар рад, те да се адекватним избором кадрова на свим нивоима, континуираном контролом рада до последњег извршиоца на терену, може обезбиједити стални напредак, који ће омогућити подизање угледа и позиције самог предузећа у Републици Српској и очекивани позитивни биланс. Дакле, Шуме имају свијетлу будућност и лијепу прилику да искористе подршку која им се пружа од стране Владе РС, Министарства за пољопривреду, шумарство и водопривреду и Надзорног одбора, те да са само мало више рада, реда и дисциплине, уз сарадњу за Синдикалном организацијом, постигну респектабилне резултате и да се више не помињу у негативном контексту. Ако моје лично ангажовање може бити само један неизбјежни чиниоца у механизму активности Јавног предузећа, који доприноси напретку, онда ће моје задовољство бити неизмерно.

Захваљујем за питања која сте ми упутили и пружили прилику да кажем неколико ријечи о перспективи и тренутним околностима пословања Јавног предузећа шумарства “Шуме Републике Српске”.

Недељко Жугић

Активности организационих дијелова

ПОСЛОВАЊЕ У 2013. ГОДИНИ

ШГ "Бања Лука" Бања Лука

- Остварена добит у 2013. години, износи 147 944 КМ.
- Сјеча остварена са 99%, односно 91355 м³
 - сортименти четинара 6540 м³: трупци 2935 м³; рудно дрво 537 м³; целулозно дрво 3069 м³
 - сортименти лишћара 84815 м³: трупци 24745 м³; огрев 60067 м³; рудно дрво 2м³
- Реализација извршена са 101%, односно 92938 м³ од чега:
 - сортименти четинара 8062м³: трупци 4152 м³; рудно дрво 352 м³; целулозно дрво 3557 м³
 - сортименти лишћара 84876 м³: трупци 25970 м³; огрев 58905 м³; рудно дрво 2м³

ШГ "Оштрељ Дринић" Дринић

- Остварена добит у 2013.години, износи 382 982 КМ.
- Сјеча остварена са 94%, односно 80720 м³ од чега:
 - сортименти четинара 45852м³ : трупци 36446 м³; рудно дрво 2404м³; целулозно дрво 6994 м³
 - сортименти лишћара 34868 м³: трупци 12972 м³; огрев 11350 м³; целулозно дрво 10547 м³
- Реализација извршена са 90%, или 77624 м³ од чега:
 - сортименти четинара 42296 м³: трупци 33270 м³; рудно дрво 2347 м³; целулозно дрво 6679 м³;
 - сортименти лишћара 353276 м³: трупци 12345 м³; огрев 12409 м³; целулозно дрво 10573 м³.

ШГ "Панос" Вишеград

- У 2013 години пословали са губитком од око 445 169 КМ.
- Сјеча остварена са 64%, односно 33 389 м³ од чега:
 - сортименти четинара 21628 м³:

трупци 16359 м³; рудно дрво 1757 м³; целулозно дрво 3512 м³

- сортименти лишћара 11760 м³: трупци 3903 м³; огрев 7695 м³; целулозно дрво 161 м³
- Реализација извршена са 61%, или 31486 м³ од чега:
 - сортименти четинара 20299 м³: трупци 15344 м³; ТТ стубови 60 м³; рудно дрво 1948 м³; целулозно дрво 2948 м³;
 - сортименти лишћара 11186 м³: трупци 4783 м³; огрев 6401 м³; остала обловина 2 м³;

ШГ "Бирач" Власеница

- Остварена добит у 2013. години износи 71 175 КМ.
- Сјеча остварена са 90%, односно 77266 м³ од чега:
 - сортименти четинара 14270 м³ : трупци 8509 м³; ТТ стубови 42 м³; рудно дрво 1346 м³; целулозно дрво 4373 м³
 - сортименти лишћара 62996 м³: трупци 24745 м³; огрев 23531 м³; целулозно дрво 14720 м³
- Реализација извршена са 79%, или 68174 м³ од чега:
 - сортименти четинара 10479 м³: трупци 6913 м³; ТТ стубови 17 м³; рудно дрво 813 м³; целулозно дрво 2736 м³;
 - сортименти лишћара 57695 м³: трупци 22168 м³;огрев 21875 м³; целулозно дрво 13652 м³.

ШГ "Градишка" Градишка

- Остварена добит у 2013. години износи 693 615 КМ.
- Сјеча остварена са 102%, односно 150710 м³ од чега:
 - сортименти четинара 9425 м³ : трупци 6194 м³; рудно дрво 80 м³; целулозно дрво 3146м³
 - сортименти лишћара: 141285 м³:

трупци 50187 м³; огрев 91095 м³; остала обловина 3 м³

- Реализација извршена са 102%, или 150946 м³ од чега:
 - сортименти четинара 8810 м³: трупци 5692 м³; рудно дрво 52 м³; целулозно дрво 3062 м³; остала обловина 4 м³;
 - сортименти лишћара:142135 м³: трупци 50662 м³; огрев 91471 м³; остала обловина 3 м³.

ШГ "Добој" Добој

- Остварена добит у 2013. години износи 51 371 КМ.
- Сјеча остварена са 108%, односно 53419 м³ од чега:
 - сортименти четинара 17062 м³ – трупци 3786 м³; ТТ стубови 185 м³; рудно дрво 4414 м³; целулозно дрво 8677 м³
 - сортименти лишћара 36357м³: трупци 9893 м³; огрев 25947 м³; рудно дрво 499 м³; остала обловина 19 м³
- Реализација извршена са 108%, или 53397 м³ од чега:
 - сортименти четинара 16507 м³: трупци 3697 м³; ТТ стубови 183 м³; рудно дрво 4375 м³; целулозно дрво 8253 м³;
 - сортименти лишћара 36890 м³: трупци 9838 м³; рудно дрво 492м³; огрев 26541 м³; остала обловина 19м³.

ШГ "Зеленгора" Калиновик

- Остварена добит у 2013. години износи 12 005 КМ.
- Сјеча остварена са 92%, односно 36062 м³ од чега:
 - сортименти четинара 8111 м³ – трупци 6211 м³; рудно дрво 301 м³; целулозно дрво 1599 м³
 - сортименти лишћара 27951 м³: трупци 10395 м³; огрев 17502 м³; целулозно дрво 54 м³

► Реализација извршена са 91%, или 35623 м³ од чега:

- сортименти четинара 7802 м³; трупци 5542 м³; рудно дрво 374 м³; целулозно дрво 1886 м³;
- сортименти лишћара 27821 м³; трупци 10843 м³; огрев 16964 м³; целулозно дрво 14 м³.

ШГ "Чемерница" Кнежево

- Остварена добит у 2013. години износи 73 912 КМ.
- Сјеча остварена са 107%, односно 49363 м³ од чега:
 - сортименти четинара 34615 м³ – трупци 24563 м³; ТТ стубови 563 м³; рудно дрво 2525 м³; целулозно дрво 6964 м³
 - сортименти лишћара 14749 м³; трупци 5402 м³; огрев 9347 м³
- Реализација извршена са 109%, или 50097 м³ од чега:
 - сортименти четинара 34486 м³; трупци 24304 м³; ТТ стубови 414 м³; рудно дрво 2741 м³; целулозно дрво 7027 м³;
 - сортименти лишћара 15612 м³; трупци 5289 м³; огрев 10323 м³.

ШГ "Врбања" Котор Варош

- Остварена добит у 2013. години износи 5 701 КМ.
- Сјеча остварена са 97%, односно 83899 м³ од чега:
 - сортименти четинара 11876 м³; трупци 5649 м³; рудно дрво 256 м³; целулозно дрво 5971 м³
 - сортименти лишћара 72023 м³; трупци 25320 м³; огрев 46704 м³;
- Реализација извршена са 95%, или 82166 м³ од чега:
 - сортименти четинара 11064 м³; трупци 6371 м³; рудно дрво 438 м³; целулозно дрво 4255 м³;
 - сортименти лишћара 71102 м³; трупци 26661 м³; огрев 44441 м³.

ШГ "Мајевица" Лопаре

- Остварена добит у 2013. години износи 89 691 КМ.
- Сјеча остварена са 104%, односно 16839 м³ од чега:
 - сортименти четинара 343 м³; трупци 96 м³; рудно дрво 5 м³; целулозно дрво 242 м³
 - сортименти лишћара 16496 м³; трупци 5368 м³; огрев 10924 м³;
- Реализација извршена са 100%, или 16155 м³ од чега:
 - сортименти четинара 343 м³; трупци 96 м³; рудно дрво 5 м³; целулозно дрво 242 м³;
 - сортименти лишћара 15812 м³; трупци 5414 м³; огрев 10396 м³.

ШГ "Лисина" Мркоњић Град

- Остварена добит у 2013. години износи 48 643 КМ
- Сјеча остварена са 97%, односно 56855 м³ од чега:
 - сортименти четинара 18993 м³ – трупци 12647 м³; рудно дрво 853 м³; целулозно дрво 5493 м³

- сортименти лишћара 37862 м³; трупци 13414 м³; огрев 24448 м³;
- Реализација извршена са 99%, или 58015 м³ од чега:
 - сортименти четинара 18544 м³; трупци 12113 м³; рудно дрво 770 м³; целулозно дрво 5661 м³;
 - сортименти лишћара 39471 м³; трупци 13540 м³;огрев 25931 м³.

ШГ "Ботин" Невесиње

- Остварена добит у 2013. години износи 9 772 КМ
- Сјеча остварена са 67%, односно 22711 м³ од чега:
 - сортименти четинара 11652м – трупци 4360 м³; рудно дрво 1130 м³; целулозно дрво 6162 м³
 - сортименти лишћара 11059 м³; трупци 3533 м³; огрев 7527 м³;
- Реализација извршена са 46%, или 15620 м³ од чега:
 - сортименти четинара 7644 м³; трупци 2638 м³; рудно дрво 851 м³; целулозно дрво 4155 м³;
 - сортименти лишћара 7976 м³; трупци 2756 м³; огрев 5220 м³.

ШГ "Јахорина" Пале

- У 2013. години пословали са губитком од око 488 615 КМ
- Сјеча остварена са 105%, односно 73070 м³ од чега:
 - сортименти четинара 41112м – трупци 28561 м³; ТТ стубови 3 м³; рудно дрво 2345 м³; целулозно дрво 10203 м³;
 - сортименти лишћара 31958 м³; трупци 6039 м³; огрев 25916 м³; целулозно дрво 2 м³
- Реализација извршена са 101%, или 77355 м³ од чега:
 - сортименти четинара 43584 м³; трупци 28714 м³; рудно дрво 2797 м³; целулозно дрво 12073 м³;
 - сортименти лишћара 33771 м³; трупци 6909 м³; огрев 26862 м³.

ШГ "Приједор" Приједор

- Остварена добит у 2013. години износи 237 925 КМ
- Сјеча остварена 113% са, односно 133150 м³ од чега:
 - сортименти четинара 4028 м – трупци 1381 м³; ТТ стубови 110 м³; рудно дрво 264 м³; целулозно дрво 2274 м³
 - сортименти лишћара 129122 м³; трупци 37346 м³; рудно дрво 29 м³; остала обловина 407 м³; огрев 58646 м³; целулозно дрво 32695 м³
- Реализација извршена са 114%, или 133845 м³ од чега:
 - сортименти четинара 3939 м³; трупци 1762 м³; ТТ стубови 110 м³; рудно дрво 154 м³; целулозно дрво 1913 м³;
 - сортименти лишћара 129907 м³; трупци 38115 м³; рудно дрво 46 м³;огрев 58447 м³;остала обловина 690 м³; целулозно дрво 32609 м³.

ШГ "Рибник" Рибник

- Остварена добит у 2013. години износи 616 478 КМ
- Сјеча остварена са 96%, односно 117166 м³ од чега:
 - сортименти четинара 63390 м – трупци 45360 м³;ТТ стубови 11 м³; рудно дрво 3025 м³; целулозно дрво 14994 м³
 - сортименти лишћара 53776 м³; трупци 17598 м³; огрев 28390 м³; целулозно дрво 7788 м³
- Реализација извршена са 93%, или 114332 м³ од чега:
 - сортименти четинара 58162 м³; трупци 42779 м³; ТТ стубови 20м³; рудно дрво 3765 м³; целулозно дрво 11599 м³;
 - сортименти лишћара 56170а м³; трупци 18021 м³; огрев 27063 м³; целулозно дрво 11085 м³.

ШГ "Сјемећ" Рогатица

- Остварена добит у 2013. години износи 84 834 КМ
- Сјеча остварена са 93%, односно 69047 м³ од чега:
 - сортименти четинара 53435 м – трупци 43841 м³; ТТ стубови 206м³; рудно дрво 2191 м³; целулозно дрво 7196 м³
 - сортименти лишћара 15612 м³; трупци 2076 м³; рудно дрво 33 м³; огрев 13503 м³;
- Реализација извршена са 93%, или 68485 м³ од чега:
 - сортименти четинара 53278 м³; трупци 44094 м³; ТТ стубови 185 м³; рудно дрво 2586 м³; целулозно дрво 6412 м³.
 - сортименти лишћара 15207 м³; трупци 4478 м³; огрев 10696 м³; рудно дрво 33 м³;

ШГ "Романија" Соколац

- Остварена добит у 2013. години износи 335 217 КМ
- Сјеча остварена са 123%, односно 134541 м³ од чега:
 - сортименти четинара 122394 м³ – трупци 82729 м³;ТТ стубови 752 м³; рудно дрво 8613 м³; целулозно дрво 30297 м³, остала обловина 3м³;
 - сортименти лишћара 12147 м³; трупци 1307 м³; огрев 10840 м³.
- Реализација извршена са 123%, или 134887 м³ од чега:
 - сортименти четинара 123203 м³; трупци 83775 м³; ТТ стубови 828 м³; рудно дрво 9731 м³; целулозно дрво 28865 м³; остала обловина 4 м³;
 - сортименти лишћара 11684 м³; трупци 1786 м³; огрев 9899 м³.

ШГ "Дрина" Сребреница

- Остварена добит у 2013. години износи 320 489 КМ
- Сјеча остварена са 93% , односно 59583 м³ од чега:
 - сортименти четинара 5343м³ –

трупци 4185 м³; рудно дрво 631 м³;
целулозно дрво 528 м³
- сортименти лишћара 54240 м³;
трупци 28680 м³; огрев 18886 м³;
целулозно дрво 6674 м³

- Реализација извршена са 90%, или 57451 м³ од чега:
 - сортименти четинара 4574 м³;
трупци 3759 м³; рудно дрво 364 м³;
целулозно дрво 451 м³;
 - сортименти лишћара 52877 м³;
трупци 29581 м³; огрев 17251 м³;
целулозно дрво 6045 м³.

ШГ "Маглић" Фоча

- Остварена добит у 2013. години износи 81 063 КМ
- Сјеча остварена са 97%, односно 84957 м³ од чега:
 - сортименти четинара 65803 м – трупци 41032 м³; рудно дрво 5849 м³; целулозно дрво 18922 м³
 - сортименти лишћара 19154 м³;
трупци 5241 м³; огрев 13913 м³;
- Реализација извршена са 93%, или 82073 м³ од чега:
 - сортименти четинара 62617 м³;
трупци 37319 м³; рудно дрво 6191 м³; целулозно дрво 19107 м³;
 - сортименти лишћара 19457 м³;
трупци 6296 м³; огрев 13161 м³.

ШГ "Борја" Теслић

- Остварена добит у 2013. години износи 72 502 КМ
- Сјеча остварена са 99%, односно 111994 м³ од чега:
 - сортименти четинара 20468 м – трупци 10803 м³; ТТ субови 183 м³; рудно дрво 2481 м³; целулозно дрво 7001 м³;
 - сортименти лишћара 91526 м³;
трупци 30264 м³; огрев 61258 м³;
рудно дрво 4 м³
- Реализација извршена са 100%, или 113439 м³ од чега:
 - сортименти четинара 20121 м³;
трупци 10844 м³; ТТ субови 190 м³ рудно дрво 2386 м³; целулозно дрво 6701 м³;
 - сортименти лишћара 93317 м³;
трупци 30789 м³; рудно дрво 4 м³; огрев 62524 м³.

ШГ "Височник" Хан Пијесак

- Остварена добит у 2013. години износи 824 951 КМ
- Сјеча остварена са 108%, односно 109468 м³ од чега:
 - сортименти четинара 96790 м – трупци 61844 м³; ТТ субови 101 м³; рудно дрво 2635 м³; остала обловина 126 м³; целулозно дрво 32084 м³
 - сортименти лишћара 12678 м³;
трупци 4260 м³; огрев 8419 м³.
- Реализација извршена са 107 %, или 108432 м³ од чега:
 - сортименти четинара 96041 м³;
трупци 61774 м³; ТТ субови 80 м³; рудно дрво 3301 м³; целулозно дрво

30760 м³; остала обловина 126 м³;
- сортименти лишћара 12391 м³;
трупци 4320 м³; огрев 8071 м³.

ШГ "Вучевица" Чајнич

- Остварена добит у 2013. години износи 780 136 КМ.
- Сјеча остварена са 95%, односно 56359 м³ од чега:
 - сортименти четинара 46074 м – трупци 36694 м³; ТТ субови 213 м³; рудно дрво 2190 м³; целулозно дрво 6976 м³
 - сортименти лишћара 10285 м³;
трупци 3338 м³; огрев 6947 м³.
- Реализација извршена са 82%, или 48713 м³ од чега:
 - сортименти четинара 41181 м³;
трупци 32283 м³; ТТ субови 200 м³ рудно дрво 2424 м³; целулозно дрво 6275 м³;
 - сортименти лишћара 7531 м³;
трупци 2726 м³; огрев 4806 м³.

ШГ "Горица" Шипово

- Остварена добит у 2013. години износи 411 519 КМ.
- Сјеча остварена са 102%, односно 107379 м³ од чега:
 - сортименти четинара 78068 м³ – трупци 52810 м³; ТТ субови 25 м³; рудно дрво 5581 м³; целулозно дрво 19651 м³
 - сортименти лишћара 29311 м³;
трупци 7476 м³; огрев 17811 м³; целулозно дрво 4025 м³
- Реализација извршена са 100%, или 105689 м³ од чега:
 - сортименти четинара 76501 м³;
трупци 52284 м³; ТТ субови 19 м³; рудно дрво 5206 м³; целулозно дрво 18992 м³;
 - сортименти лишћара 29188 м³;
трупци 7618 м³; огрев 17434 м³; целулозно дрво 4136 м³.

Истраживачко-развојни и пројектни центар Бања Лука

- Остварена добит у 2013. години износи 58 123 КМ.
- Вршена је обрада таксационих података за израду ШПО за државне шуме у шумскопривредним подручјима: „Калиновачко”, „Добојско-Дервентско” и „Мајевичко”
- Урађени су анекси ШПО за „Чермерничко” и „Которварошко” шумскопривредно подручје;
- Извршено је пројектовање и урађена је инвестициона-техничка документација за изградњу 40 км, као и пројекти за реконструкцију 20 км шумских камионских путева;
- Настављено је са дигитализацијом карата за преостала ШПП у Републици Српској.

Центар за сјеменско-расадничку производњу Добој

- Остварена добит у 2013. години износи 10 278 КМ.

- Извршена је сјетва сјемена шумског и хортикултурног садног материјала на површини од 11, 04 ха или 34% од укупне планиране површине. Посијано је 7.088,83 кг сјемена или 68 % од планираног
- Укупна производња садног материјала је 7 151 280 комада или 99,8%;
- План реализације садног материјала извршен је са 81,5%

Центар за газдовање кршом Требиње

- Остварена добит у 2013. години износи 18 232 КМ.
- Извршено је попуњавање култура на кршу на површини од 14 хектара из властитих средстава;
- На плантажи лаванде извршена је берба на површини од 2,08 хектара и сакупљено је 692 кг цвијета. Све радове извршили су радници Центра;
- Израђен је идејни пројекат расадника медитеранских врста;
- Активирана је и производња садног материјала гдје је произведено 16 277 садница проморског и алепског бора, као и чемпреса.

ШГ "Клековача Потоци" Источни Дрвар

- Остварена добит у 2013. години износи 480 341 КМ.
- Сјеча остварена са 97% , односно 45692 м³ од чега:
 - сортименти четинара 38139 м³ – трупци 32117 м³; рудно дрво 1273 м³; целулозно дрво 4749 м³
 - сортименти лишћара 7553 м³;
трупци 1944 м³; огрев 4079 м³; целулозно дрво 1530 м³
- Реализација извршена са 102%, или 48002 м³ од чега:
 - сортименти четинара 38572 м³;
трупци 32313 м³; рудно дрво 1268 м³; целулозно дрво 4991 м³.
 - сортименти лишћара 9430 м³;
трупци 2155 м³; огрев 5796 м³; целулозно дрво 1479 м³;

ШГ "Трескавица" Трново

- Остварена добит у 2013. години износи 185 189 КМ
- Сјеча остварена са 99%, односно 26644 м³ од чега:
 - сортименти четинара 8655 м³ – трупци 5667 м³; рудно дрво 462 м³; целулозно дрво 2527 м³
 - сортименти лишћара 17989 м³;
трупци 5220 м³; огрев 12768 м³
- Реализација извршена са 99%, или 26763 м³ од чега:
 - сортименти четинара 8743 м³;
трупци 5761 м³; рудно дрво 445 м³; целулозно дрво 2537 м³;
 - сортименти лишћара 18020 м³;
трупци 6055 м³; огрев 11966 м³.

ВЛАСТИТА ПРОИЗВОДЊА САДНОГ МАТЕРИЈАЛА

- **“Центар за сјеменско-расадничку производњу” Добој, организациони дио у саставу ЈПШ “Шуме Републике Српске” а.д. Соколац, у оквиру којег послује пет радних јединица, односно расадника и то: РЈ “Станови” Добој, РЈ “Петковача” Брчко, РЈ “Бишина” Шековићи, РЈ “Ступине” Невесиње и РЈ “Горња Пухарска” Приједор. Укупна површина свих расадника износи 140 ха.**

Основни задатак ЦСРП Добој јесте производња садног материјала главних економских врста за потребе организационих дијелова Јавног предузећа. С

тим у вези приоритет је производња садног материјала који се користи приликом извођења шумско-узгојних радова. ЦСРП Добој у свом асортиману, поред ових врста (смрча, јела,

црни и бијели бор, храст китњак, храст лужњак, горски јавор, бијели јасен, буква) има и широк спектар

дивљих воћкарица које се уносе у шумске комплексе ради обogaћивања шумског биљног фонда, затим еуроамеричке клонове топола и клонове врба и други садни материјал који се користи у пошумљавању.

Поред садног материјала намијењеног за пошумљавање у расадницима се производи знатна количина хортикултурног садног материјала, тачније 5% од укупне производње, намијењеног за широку употребу и тржиште. У хортикултурном садном материјалу заступљен је широк спектар врста украсног дрвећа и грмља разних форми, затим трајница и сезонског цвијећа.

Значајна је и производња житарица, поред горе поменуте производње садног материјала. Тако на слободним површинама у расадницима ЦСРП Добој врши се производња пшенице, зоби, хељде и других житарица.

У склопу ЦСРП Добој налази се савремена опрема за дораду шумског и хортикултурног сјемена, тј. сјеменски центар, у којем се дорађује сјеме за потребе ЈПШ "Шуме РС", као и за тржиште.

У току 2013. године укупно је реализовано 2.091.000 садница са тенденцијом раста на три милиона у овој години, од чега је 10% реализовано изван система Јавног предузећа страним и домаћим купцима.

ЦСРП Добој је у току 2013. године укупно произвео 4.000 кг шумског, хортикултурног и сјемена житарица и љековитог биља.

Поред тога што производи сјеме за своје потребе, ЦСРП Добој нуди знатну количину сјемена и на тржишту. Тако је већ дужи низ година остварена сарадња са многим произвођачима у окружењу и иностранству који од Јавног предузећа купују сјеме.

С обзиром на то да је 2013. година била година пуног уroda сјемена смрче и још неких врста, сјеменски центар ради пуним капацитетом на до-

ради сакупљених шишарица и очекује се значајна производња шумског сјемена економских врста, која ће бити довољна за стварање залиха сјемена у наредне 2-3 године, а такође и за тржиште.

ЦСРП Добој, поред производње и реализације садног материјала, житарица и сјемена, врши и услужно озелењавање и одржавање зелених површина.

Контејнерска производња садница у ЦСРП Добој

Ове године Центар уводи и линију за контејнерску производњу садница.

Савремена производња контејнерског садног материјала јесте циљ и будућност расадничке производње. Предности овог начина производње садног материјала јесу у томе што се смањује период гајења врста, затим производња великог броја садница на

малој површини, повећан квалитет и пријем садног материјала на терену, јер се ради о садницама са обложеном коријеновим системом које приликом пресадње трпе веома мале шокове као и низ других предности.

Наиме, свјedoци смо глобалних климатских промјена и у класичној производњи осјећају се све веће штете као посљедице климатских екстрема. У свијету се налазе успјешни начини за производњу садног материјала у контролисаним условима, гдје је утицај спољашњих фактора сведен на минимум. С тим у вези, производња садног материјала контејнерског типа одвија се у контролисаним условима и проценат успјеха сјетве јесте 98%, садни материјал је екстра квалитета и са старости од једне године се износи на терен. Садни материјал произведен на овај начин је способан за изношење на терене са екстремним условима средине и у вријеме када је вегетација још у току.

Семинар у поводу обиљежавања Свјетског дана шума

УНАПРЕЂЕЊЕ СЈЕМЕНСКО РАСАДНИЧКЕ ПРОИЗВОДЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Поводом обиљежавања Свјетског дана шума, ЈПШ „ШУМЕ РС“ у сарадњи са Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде и Шумарским факултетом из Бања Луке организовало је семинар и предавање на тему „УНАПРЕЂЕЊЕ СЈЕМЕНСКО РАСАДНИЧКЕ ПРОИЗВОДЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ“ који је одржан 20. марта 2014. године, у Хан Пијеску (Ловачка кућа- Хан Крам).

Предавачи на семинару су били: чланови катедре Шумарске генетике и оснивања шума, Шумарски факултет, Универзитета у Бањој Луци, представници Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, представници ИРПЦа – Бања Лука, ЈПШ „ШУМЕ РС“, представници ЦГК – Требиње, ЈПШ „ШУМЕ РС“, представници ЦСРП – Добој, ЈПШ „ШУМЕ РС“.

Семинару је присуствовало око 70 учесника, организован запослених у ресорном Министарству, Факултету, ЈПШ „ШУМЕ РС“ на пословима сјеменарства, расадничарства и пошумљавања као и остали заинтересовани.

Теме које су обрађиване на семинару: „Значај сјеменско расадничке производње у шумарству“ (проф. др Василије Исајев); „Међународна искуства у производњи сјемена и садног материјала“ (проф. др Милан Матаруга); „Региони провенијенције – значај издвајања за квалитет новооснованих шума“ (мр Вања Даничић); „Мјесто науке и истраживања у сјеменско расадничкој производњи“ (проф. др Василије Исајев); „Трансфер садног материјала са акцентом на климатске промјене“ (мр Бранислав Цвјетковић); „Параметри (показатељи) квалитета садног материјала у функцији успјеха оснивања нових шума“ (проф. др Милан Матаруга); „Сјеменске плантаже – значај, оснивање и међународна искуства“ (мр Бранислав Цвјетковић); „Законска регулатива и сјеменско расадничка производња у Републици Српској“ (мр Перо Балотић); „Преглед стања сјеменско расадничке производње у ЈПШ „Шуме Републике Српске“ (Љубица Лукач); „Шумски сјеменски објекти

Републике Српске – стање и перспективе” (мр Велибор Благојевић); „Производња сјемена и садног материјала за подручје Медитерана - подручје крша” (Биљана Илић).

Послије 11 презентација, предавача са Шумарског факултета Универзитета у Бањој Луци, ЈП „Шуме РС“, а.д. Соколац и Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, те дискусије већег броја присутних проистекли су слиједећи закључци:

1. Константована је неопходност одржавања већег (или чешћег) броја семинара на уже дефинисану тему и да при томе семинар траје најмање два дана.
2. Кроз презентацију специфичности пошумљавања на кршу истакнут је значај сјеменско расадничке производње, као и потреба да се производња садног материјала базира на принципима „намјенске производње“ тј. производње за унапријед познатог купца.
3. Потребно је наставити активности на ревизији постојећих и регистрацији нових сјеменских објеката при чему акценат у даљим активностима треба ставити на издвајању региона провенијенција и тиме усаглашавања начина производње са стандардима Европске Уније.

4. У циљу унапређења сјеменско расадничке производње кроз оплемењивање, потребно је интензивирати активности на оснивању што већег броја сјеменских плантажа најзначајнијих врста дрвећа у Републици Српској.
5. Истакнута је подршка руководству ЈП „Шуме РС“ а.д. Соколац у правцу активности увођења нових технологија производње садног материјала, увођењем већег обима производње садног материјала обложеног коријеновог система и инсталације модерне линије за контејнерску производњу садница.
6. ЈП „Шуме РС“ а.д. Соколац уз подршку Шумарског факултета, Универзитета у Бањој Луци, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде има капацитета за реализацију постављених циљева при чему очекује подршку шире друштвене заједнице јер је ријеч о стратешком производу.
7. Јасно дефинисати мјере кроз планирање и систематичне активности праћења и унапређења квалитета сјемена и садног материјала уграђене у систем контроле. Крајњи резултат ових активности треба да буде већи успјех у пошумљавању тј. оснивању нових шума.

Истраживачко развојни и пројектни центар ФОРМИРАНА ИЗВЈЕШТАЈНО- ПРОГНОЗНА СЛУЖБА

- Истраживачко развојни и пројектни центар Бања Лука је организациони дио ЈПШ "Шуме Републике Српске" а.д. Соколац, који се бави пројектовањем у шумарству.
- Основна дјелатност је израда шумскопривредних основа за шуме у својини Републике Српске. Поред ових послова ИРПЦ ради и шумскопривредне основе за приватне шуме, ловне основе, пројекте шумских камионских путева, израду инвестиционо-техничких документација и још много других пројеката из области шумарства.
- Новину представљају активности на формирању Извјештајно-прогнозне службе у склопу овог Центра.

Извјештајно-прогнозна служба

Према члану 9. Закона о измјенама и допунама Закона о шумама („Службени гласник Републике Српске“, број 60 од 18.07.2013.године) ЈПШ "Шуме Републике Српске" а.д. Соколац обавезано је да формира Извјештајно – прогнозну службу. Одлуком Управе ЈПШ "Шуме Републике Српске" а.д. Соколац, Извјештајно – прогнозна служба ће се формирати у оквиру ИРПЦ-а.

Сходно наведеној одлуци ИРПЦ је покренуо активности на формирању ИП службе и посетио већ формиране службе земаља у окружењу, те на основу њихових искустава покренуо рад ИП службе у Републици Српској.

У априлу мјесецу организована је обука за постављање биоиндикацијских тачака по јединственој европској мрежи 16 ю 16 км у сарадњи са Институтом за шумарство из Београда. Прије обуке ИРПЦ је, у договору са Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске и Управом ЈПШ "Шуме Републике Српске" а.д. Соколац, извршио регистрацију ИП службе код ИЦП Форестс у Хамбургу и тиме се обавезао достављати прикупљене податке о процјени и праћењу утицаја ваздушних загађења на шумске екосистеме и виталност шума у Републици Српској.

Остали послови и задаци ИП службе су да:

- прати здравствено стање шума на

шумским површинама ради прикупљања података о појави, интензитету напада, популацији и проширености организма штетних за шумско биље и биљне производе и о томе води систематску евиденцију,

- прикупља биолошке, метеоролошке и друге податке важне за прогнозирање појаве штетних организама,
- прогнозира појаву штетних организама те развој кретања њихове популације и одређује оптималне рокове за њихово сузбијање,
- обавља послове откривања штетних организама,
- обавља лабораторијске анализе и тестирања биља, биљних производа и других надзираних предмета ради одређивања штетних организама и утврђивања степена заразе,
- извјештава о присутности, појави и ширењу штетних организама,
- процјенује ризик од штетних организама,
- разрађује и предлаже превентивне мјере и мјере сузбијања штетних организама,
- проводи здравствена и друга истраживања из подручја биљног здравства
- даје посједницима стручна мишљења у вези са здравственом заштитом биља,
- подучава посједнике, пружатеље услуга и друге судионике укључене у послове здравствене заштите биља о штетним организмима, фитосанитарним мјерама и начину оба-

вљања појединих послова из подручја биљног здравства,

- судјелује у провођењу програма спрјечавања ширења штетног организма,
- судјелује у увођењу и развоју информационог система, те обавља друге стручне и техничке послове за које је овлашћена.

Активности ИРПЦ

У току 2013. године вршена је обрада таксационих података за израду ШПО за државне шуме у шумскопривредним подручјима: „Калиновачко“, „Трновско“, „Добојско-Дервентско“ и „Мајевичко“.

Урађени су анекси ШПО за "Чемерничко" и "Которварошко" шумскопривредно подручје.

Извршено је пројектовање и урађена је инвестиционо-техничка документација за изградњу 40 км, као и пројекти за реконструкцију 20 км шумских камионских путева.

Настављено је са дигитализацијом карата за преостала ШПП у Републици Српској. Урађене су и ловне основе за ловишта: Берковићи, Дубраве, Рибник, Нови Град и Рудице.

Настављено је са прегледом регистрованих и нерегистрованих сјеменских објеката у свим шумскопривредним подручјима, гдје је било таквих.

Да би све послове квалитетно обављали, ИРПЦ посједује најсавременију опрему за те послове и стално настоји да прати нове трендове у свијету и примјењује нове технологије за прикупљање података.

Комплет инструмената таксатора

Поред ових инструмената ИРПЦ ће ове године тестирати примјену дигиталне клупе за прикупљање таксационих података.

Ова технологија омогућиће пренос прикупљених података путем бежичног интернета сваки дан, тако да ће

се промјенити досадашњи начин рада.

У досадашњој пракси таксатори су исписивали податке са концентричних пробних кругова у мануале и након завршетка теренских радова су се ти подаци преносили у рачунаре

ручно. Приликом уноса тих података неизбежно су се јављале грешке код уноса, а овим новим начином то се више неће појављивати и да не говоримо о уштеди времена које је до сада било потребно за унос података.

Дигитална клупа неће бити коришћена само за прикупљање таксационих података, него ће се извршити и тестирање њене примјене код отпреме шумских дрвних сортимената. Основна предност коришћења ове технологије код отпреме шумских дрвних сортимената огледа се у томе што ће подаци о свакој отпреми аутоматски бити пребачени бежичним интернетом у рачунаре шумског газдинства и Јавног предузећа и да се више неће ручно испуњавати отпремни искази, као пропратна документација уз отпремљено возило.

У току 2014. године, планирано је да ИРПЦ почне са активностима на прикупљању података за израду запреминских и сортиментних таблица. У 2013. години урађена је Методика за израду запреминских и сортиментних таблица и у овој години ће бити обука снимачких тимова за прикупљање података. Важно је напоменути, да ће и запреминске и сортиментне таблице бити урађене по категоријама шума, а сортиментне таблице ће бити урађене и по међународним стандардима који још нису у примјени у БиХ.

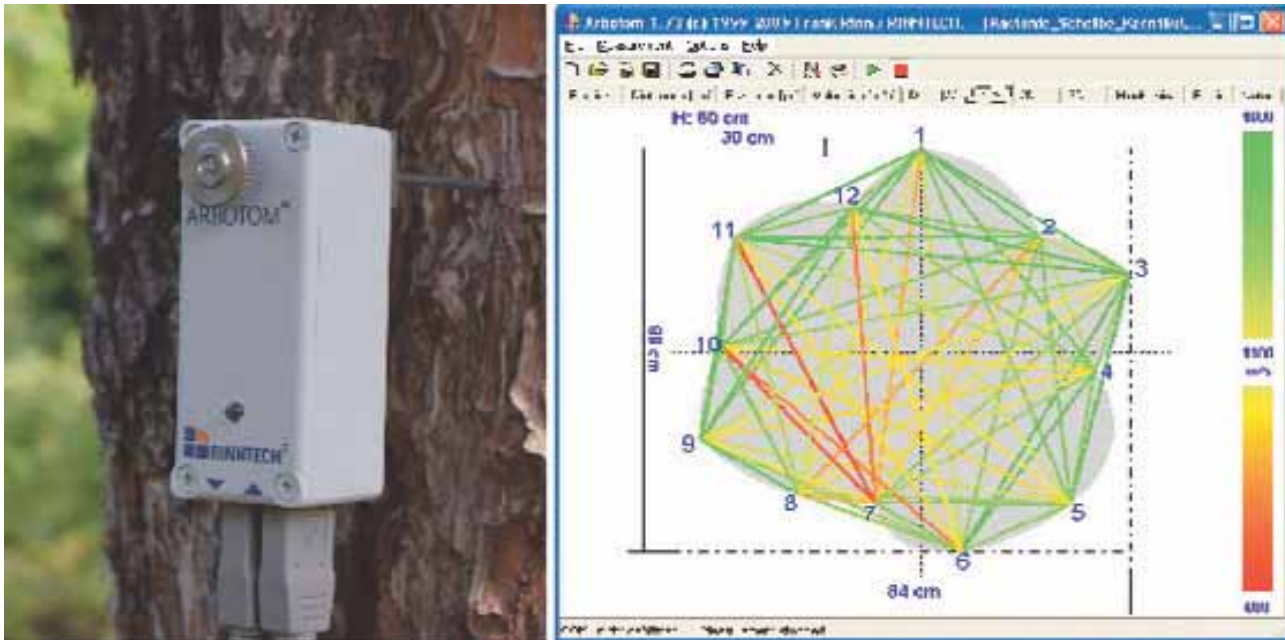
ИРПЦ врши контролу сјеменско-расадничке производње, те је у склопу ове службе извршена набавка инструмента за оцјену здравственог стања дубећих стабала (Арботом).

АРБОТОМ је импулсни томограф и служи за процјену унутрашњег стања дрвета.

Заснован је на принципу тајминга таласа. Брзина импулса у дрвету је повезана са густином материјала и према томе може да се користи за прикупљање информација о његовом квалитету.

Густо дрво преноси таласе боље него дрво које је труло или напукло. Да би се добили најбољи могући резултати, корисник треба да има веома добро познавање анатомије дрвета.

Сваки АРБОТОМ-ов сензор је опремљен виброметром и електронским регулатором за стварну анализу долазећих импулса. Једноставан ударац у сензоре ствара таласе који путују кроз дрво. Вријеме које таласи проведу путујући између сензора се снима и претвара у брзину.

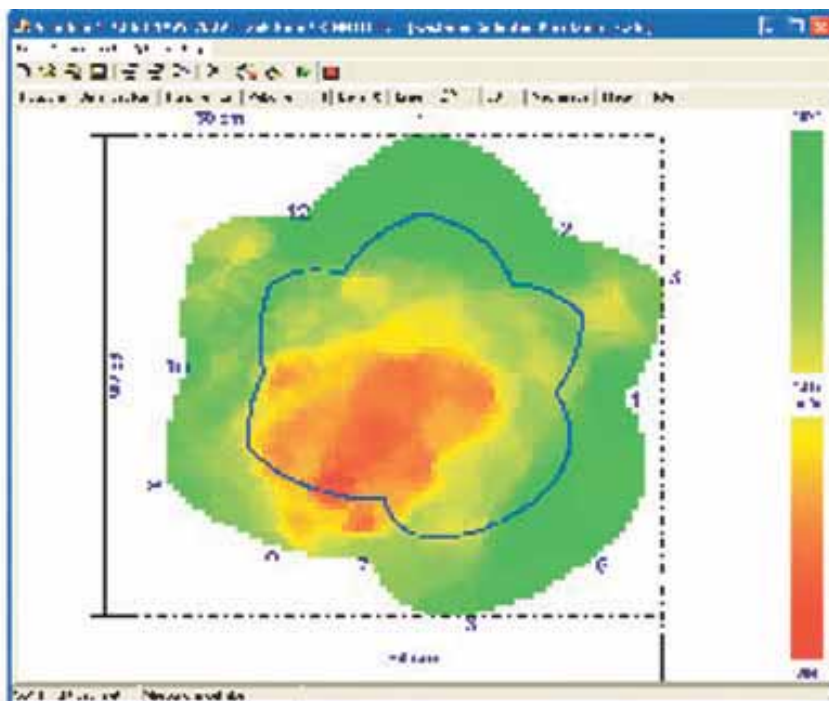

Скупљање импулсних брзина у матрицу им допушта да буду представљени као графикон. Графикон пребацује импулсне брзине између сензора у слику у боји.

У зависности од броја и положаја АРБОТОМ-ових сензора, може се обављати димензионално и тродимензионално скенирање.

Графикон површине се рачуна од

графа низа кориштењем математичког алгоритма. У зависности од густине мреже сензора, ова рутина дозвољава да се локализују дефекти дрвета.

Семинар сарадника Националног фокал центра
Института за шумарство Србије

ПРАЋЕЊЕ УТИЦАЈА ВАЗДУШНИХ ЗАГАЂЕЊА НА ШУМСКЕ ЕКОСИСТЕМЕ И ВИТАЛНОСТ ШУМА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

У Сокоцу је дана 10 и 11. априла, у организацији Истраживачко развојног и пројектног центра, одржан семинар на тему ”Процјена - праћење утицаја ваздушних загађења на шумске екосистеме и виталност шума у Републици Српској - Ниво 1”.

Семинар су одржали сарадници NFC - Националног фокал центра за праћење виталности шума Србије, Институт за шумарство, Београд, који има 15 чланова, од којих су присутни др Радован Невенић, координатор НФЦ Србије, др Светлана Билибајкић, др Мирослава Марковић и мр Томислав Стефановић.

Учесници семинара чули су њихова излагања.

Уједињене нације су са својим комисијама Европске уније формирале 1985. године мрежу за праћење стања шума. То није иницирано само од научне и стручне јавности, већ и од шире јавности

која је изразила незадовољство од великог загађења и великих штета које утичу на биљни и животињски свијет.

Због тога је формирана организација прекограничног праћења загађења на шумске екосистеме.

Главна канцеларија је у Хамбургу

(NFC - Национални фокал центар). Мрежа је организована на два нивоа праћења стања шума: Први ниво и Интензивни мониторинг. Мрежа Нивоа 1 је устањена и интернационална 16 x 16 КМ, гдје се огледна поља постављају, а ако има потребе за гушћом мрежом 4 x 4 КМ.

Семинар је започео регистрацијом учесника семинара и Уводним излагањем о значају мониторинга виталности шума Европе и Међународној организацији ICR Forest, дјелокругом рада НИВО 1, Мрежа БИТ 16x16 км, координате, методе и критеријуми према 1СР Мапиа1-у, Постављање БИТ огледних поља НИВО-а 1, НИВО 1 - Процјена стања круна, дефолијација, оштећења на стаблима и Базе података, унос у табеле, извештаји (Р. Српска, Хамбург).

Због временских неприлика није се могао одрадити рад на терену - постављање БИТ тачке по ICR Forests Manuel-у, а то ће бити реализовано у току године.

Н. Ж.

ИЗРАДА ПРОГРАМА ЗА ПОШУМЉАВАЊЕ И ГАЗДОВАЊЕ ПОДРУЧЈЕМ КРША

Газдовање шумама и шумским земљиштем на подручју херцеговачког крша (општине Требиње, Билећа, Љубиње, Берковићи и дијелови општина Гацко и Невесиње) повјерено је Центру за газдовање кршом, као организационом дијелу ЈПШ "Шуме РС" а.д. Соколац. Газдовање шумама и шумским земљиштем је, због специфичности услова на којем се подручје налази, другачије него у осталим дијеловима Јавног предузећа.

Закон о шумама Републике Српске наводи да су приоритетни послови узгоја и заштите шума, а не експлоатација шума. Послови на експлоатацији шума су редуковани и приоритет је на очувању високих шума, којих је свега 2% од укупне површине. Измјенама и допунама Закона о шумама и приватизацијом нестратешког дијела капитала шумарство у Херцеговини изгубило је до тада реалне изворе за самостално стицање прихода (надлежност, над експлоатацијом камена, шљунка и пијеска као и шумску механизацију која је прослијеђена у процес приватизације).

У таквим условима, без реалног и сталног извора прихода, уз велике трошкове на узгоју и заштити шума, само постојање организационог дијела доведено је у питање. Алармирана је шумарска јавност, како научна тако и шумарска оператива. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Јавно предузеће, Шумарски факултет и Центар за газдовање кршом Требиње прилазе изради Програма за пошумљавање и газдовање подручјем крша, као базног документа за пословање

шумарства овог дијела Републике Српске. Одлуком Владе Републике Српске и ресорног министарства у финансирању Центра за газдовање кршом учествује се и средствима из буџета РС. Међутим, од 2010. године Центар за газдовање кршом суфинансирање пословања рјешава дијелом пријавом на конкурс за расподелу средстава посебних намјена.

Измјенама и допунама Закона о шумама из 2013. године регулисано је финансирање Центра.

Климатске карактеристике подручја

Клима се у области крша мијења у зависности од удаљености мора, рељефа терена и надморске висине.

Подручје крша уз обалу мора има медитеранску климу. Оно је ограничено према континенталном дијелу ове области великим планинским масивима Динарида, који се простиру паралелно са Јадранском обалом у правцу сјеверозапад-југоисток и представља баријеру која онемогућава дубље продирање медитеранске климе у

континентална подручја крша.

На сјеверу крашко подручје прелази, постепено, у планинску климатску зону јужне Босне. Између овог медитеранског подручја и планинске климатске зоне налази се субмедитеранско подручје као посебан териториј. Свако од ових климатских подручја карактерисано је дјеловањем специфичних метеоролошких фактора.

Заједничка карактеристика свих ових подручја је недостатак влаге, иако су у читавој области крша регистроване највеће годишње количине падавина у нашој земљи.

У климатском погледу ово подручје припада измијењеној медитеранској клими, која се карактерише топлим и сувим лјетима, те благим и кишовитим зимама. Међусобни утицај медитеранског и субмедитеранског климата са значајним утицајем континенталног климата производе специфичне микроклиматске услове који имају одлучујући утицај на смјењивост и састав вегетације по појединим ужим локалитетима.

Укупни климатски услови, нарочито високе температуре и недостатак падавина у средини вегетационог периода имају највеће негативне последице у погледу заштите шума од пожара и подизања нових шумских култура.

Општекорисне функције и угроженост шума

Географски положај, климатске, земљишне и орографске прилике овог подручја утичу на релативно оскудан развој биљне вегетације и са становишта биодиверзитета и производности биомасе. Због тога је очување постојећег фонда дрвне масе и његово увећање, а нарочито, прављење биодиверзитета, од изузетне важности са становишта општекорисних функција шума за ово подручје.

Општекорисне функције шума, као што су обогаћивање ваздуха кисеоником и пречишћавање ваздуха од штетних гасова, честица, те радиоактивних материја, затим регулисање климатских појава и водног режима, заштита земљишта од бујица и

ерозије, тек свеукупно испуњавају животи простор човјека свим условима за задовољење његових животних потреба.

Инсекти, биљне болести и штеточине стално су присутни и поред корисних функција у шуми као заједници, када се пренамноже, могу нанијети огромне штете. Човјек својим немаром изазове пожар у шуми, што је честа појава на овом подручју, који је у стању уништити читаве комплексе шума, са далекосежним штетним последицама на ширем подручју. Не-правилно газдовање шумама, прекомјерне и бесправне сјече, такође чини човјек, а последице се дуго и тешко отклањају.

Планови Центра

Развојем технике и технологије у свијету и код нас све се више осјећа

негативни притисак на шуме које нас окружују, што доводи до нарушавања и уништавања шумских екосистема који су нам неопходни за живот.

Највећи комплекси обешумљеног шумског земљишта подесног и неподесног за газдовање налазе се у јужном дијелу Републике Српске (Херцеговини). Од укупне површине подесне за пошумљавање и газдовање у Републици Српској, која износи 206.792,97 ха, на подручју Херцеговине налази се 109.062,90 ха, односно 52,74 %.

Узимајући у обзир наведене чињенице, јасна је неопходност за већим улагањима у подизању нових шумских комплекса.

У току је израда дугорочног програма пошумљавања и газдовања подручјем крша (2014-2023), у којем ће се велика пажња посветити проблематици подизања нових култура и њиховој заштити, као и изворима финансирања истих у складу са измјенама и допунама Закона о шумама ("Сл. гласник РС" бр. 60/2013).

Расадник медитеранских воћних култура, шумских и украсних биљака

Газдовање шумама и шумским земљиштем на подручју крша има своје специфичности у односу на газдовање шумама у осталом дијелу Републике Српске. На основу дугорочног програма пошумљавања и газдовања подручјем крша (2004-2013), као базног документа за пословање шумарства на овом подручју, одређени су и приоритети у раду, а то су очување постојећих шума и подизање шумских култура примјерених овом дијелу Херцеговине, заштита шумског земљишта и аутохтоне вегетације.

Пошто у оквиру ЈПШ "Шуме РС" не постоји расадничка производња медитеранских врста, дугорочним програмом планирана је изградња расадника медитеранског и украсног биља у Требињу. Оснивање оваквог расадника у Требињу има своје оправдање и у проширењу расадничке производње, којом би се задовољиле потребе за садним материјалом за подручје којим газдује Центар за газдовање кршом, као и потребе домаћег тржишта, а дијелом и за тржишта у региону.

Урађен је пројекат за оснивање расадника, те је започела реализација истог, а у наредном периоду планира се почетак

производње садног материјала шумског и украсног биља.

Заштита шума од пожара

На основу дугорочног Програма заштите шума и објеката од пожара раде се годишњи оперативни планови заштите.

Угроженост од пожара на овом подручју је екстремна и захтијева добру организацију заштите, која се остварује кроз сарадњу са државним и локалним институцијама, ватрогасним друштвима, Цивилном заштитом, инспекцијским органима, полицијом, локалним становништвом, али и другим интересним странама.

С обзиром на то да је овај регион специфичан због учестале појаве пожара, опасност од истих траје читаву годину. Такође, за ову годину организована је противпожарна служба, у чијем су саставу сви чувари шума, али и остали радници. Помоћу своје осматрачко-обавјештајне службе Центар врши осматрање да би се на вријеме могло реаговати у случају појаве пожара. Успостављена је и добра сарадња са медијским кућама да би се и на тај начин покушале предуприједити ове појаве.

Поред свих активности које се спроводе на овом подручју, и даље су евидентне бесправне сјече и то углавном огревног дрвета. Центар за газдовање кршом настоји да, кроз организацију чуварске службе и сарадњу са полицијом, инспекцијским органима и судом, заштиту шума подигне на виши ниво.

С обзиром на релативно добро здравствено стање шума и на мали број пратећих опасних биљних болести и штеточина, у њима се примјењују уобичајене санитарне мјере његе у функцији одржања хигијене шума. Интегрална заштита шума има већи значај од директних мјера и она се изводи у склопу узгојних мјера и примјене одговарајућег система газдовања.

Врши се редован мониторинг здравственог стања шума на сталним огледним плохама које су постављене у шумама (државне и приватне) у свим општинама.

СТАТИСТИЧКИ ПОДАЦИ О ШУМСКИМ ПОЖАРИМА У ПОСЉЕДЊИХ 10 ГОДИНА ПОДРУЧЈУ ЦЗГК-а (ОПШТИНЕ ТРЕБИЊЕ, ЉУБИЊЕ, БИЛЕЋА И БЕРКОВИЋИ)

Година	Број пожара	Опожарена површина ха
2003.	92	12.594,85
2004.	8	18,72
2005.	12	199,00
2006.	16	1.791,20
2007.	132	17.844,84
2008.	85	6.112,60
2009.	18	142,42
2010.	21	1.467,38
2011.	97	19.329,77
2012.	96	25.775,71
2013.	15	147,71
УКУПНО	592	85.424,20

У циљу спречавања појаве и ширења биљних болести и штеточина врше се санације пожаришта.

Искориштавање споредних шумских производа

Подручје херцеговачког крша уопште, а поготово поједини његови дијелови, веома су атрактивни за сакупљаче самониклог љековитог биља и гљива.

Још еколошки потпуно чисти пређјели, заједно са климатским карактеристикама подручја, дају идеалне услове за раст појединих љековитих биљака.

На подручју којим газдује Центар за газдовање кршом има 5 регистрованих предузећа која се баве откупом и прерадом љековитог биља.

У мају 2012. године Центар за газдовање кршом Требиње подигао је плантажу лаванде на површини од 2,08 хектара, на локалитету Граб, општина Требиње. У наредном периоду планира се повећање површина засађених овом ароматичном биљком.

Састанак о спречавању нелегалних активности

На локалитету Војног полигона “Мањача”, 19. новембра 2013. године, одржан је састанак о активностима на спречавању нелегалних сјеча на подручју овог војног полигона.

Испред Заједничког штаба Оружаних снага БиХ састанку су присуствовали: командант касарне, пуковник Небојша Бошњак и капетан Перица Кобања, испред ЦЈБ Бањалука, Полицијска станица Лауш - Данко Вујичић, замјеник командира, и Милан Савичић, Крим-служба, а испред ЈПШ “Шуме РС” Славиша Опачић, в.д. извршног директора за производњу, Стојко Благојевић, руководилац Службе интерне контроле ЈПШ, директор ШГ “Бањалука” Драган Новаковић, технички директор ШГ “Бањалука” Радован Милисавић и интерни контролор ШГ “Бањалука” Бојан Илић.

У протеклом периоду било је много пријава са локалитета Војног полигона “Мањача”, које су углавном долазиле на бесплатни телефонски број 080050102, који је ЈПШ “Шуме Републике Српске” путем контролних органа провјеравало.

У договору са припадницима ЦЈБ Бањалука од 4. октобра ове године, вршена је појачана контрола промета шумских дрвних сортимената на путевима на територији ШГ “Бањалука”.

До 11. новембра 2013. године, на 85 возила уочене су неправилности те су сортименти привремено изузети. Њихово поријекло може се довести у везу и са поменутиим полигоном.

Због специфичности и намјене поменутог полигона, није било могуће ставити под контролу нелегалне актив-

ности, те је овај састанак и био неопходан.

На састанку су донесени следећи **закључци:**

- Заједничким активностима и координацијом надлежних служби: Оружаних снага, полиције и ЈПШ предуприједити и спријечити нелегалне активности и бесправне сјече на Војном полигону “Мањача”.

- Надлежне службе оружаних снага обавезују се да ће благовремено идентификовати мјеста и објекте на којима се врше бесправне сјече и благовремено обавијестити представнике Шумског газдинства и представнике полиције како би се исти идентификовали и бесправна сјеча документовала.

- Представници полиције ће у свим случајевима бесправних сјеча извршити благовремену асистенцију по добијеном обавјештењу на лицу

мјеста, као и на јавном путу приликом промета ШДС.

- Радници шумског газдинства ће документовати штету и подносити пријаве по познатим починиоцима и исте достављати полицији, а уколико се деси да починиоци буду непознати, пријаву ће достављати Окружном тужилаштву Бањалука на даље поступање.

- Представници оружаних снага су се обавезали да обезбиједу локацију на полигону на којој ће бити депоновани одузети ШДС који потичу од нелегалних сјеча, као и средства рада нађена у вршењу тих бесправних радњи. Тај поступак одузимања ШДС вршиће представници шумског газдинства по прописаној процедури, као и средства нађена у извршењу кривичног дјела у складу са чланом 65. ЗОШ-а, “Сл. гласник РС“ 75/08.

“ЛОРИМЕС 2013”

“Златна плакета” за “Шуме РС”

Јавно предузеће учествовало је на Међународном сајму лова, риболова, екологије и спорта “Лоримес 2013”

ЈПШ “Шуме Републике Српске” добиле су “Златну плакету” за учешће на 17. међународном сајму лова, риболова, екологије и спорта “Лоримес 2013”, као и многобројне захвалнице.

Сајам је одржан од 7. до 10. новембра у Бањалуци, на којем је учествовало око 85 излагача из Републике Српске, Федерације Босне и Херцеговине и зе-

маља окружења.

У оквиру нашег изложбеног простора, посјетиоци су имали прилику да виде преко 130 трофеја и експоната дивљачи уловљене у ловиштима шумских газдинстава, који су, као и увијек, изазвали велико интересовање. Свој производни програм представио је и Центар за сјеменско-расадничку произ-

водњу из Добоја. Такође, приказан је и један од традиционалних заната - цијепање шиндре.

Посебно задовољство нам је што је наш изложбени простор посјетио велики број дјете, којој су најзанимљивији били трофеји дивљачи. Такође, имали смо и организовану посјету ученика ОШ “Иво Андрић” из Бањалуке.

ПРЕДСТАВНИЦИ ЈПШ “ШУМЕ РС” У ПОСЈЕТИ ИЗРАЕЛУ

- Представници ЈПШ “Шуме Републике Српске” и Удружења шумарства и прераде дрвета “Интерфоб”, у периоду од 22. до 26. децембра 2013. године, боравили су у посјети Израелу на позив Јеврејског националног фонда за шумарство, пољопривреду и водопривреду (Keren Kasemeteh LaIsrael).

Током петодневног боравка, наши представници имали су прилику да посјете бројне локације. Заједно са домаћинима размијењена су међусобна искуства о стању у области шумарства. У току састанака било је говора о искуствима Израела у борби против инвазивних дренастих врста, моделу пословања и организације ККЛ и друго.

Директор ККЛ-овог сектора за шумарство Давид Бранд представио је елементе нове израелске директиве о шумарству, као и њене утицаје на развој овог сектора. Заједно са извршним директором ККЛ-а за јужни Израел, наши представници посјетили су регион Негева и околину града Бершеве, гдје се налази расадник Гилат, у којем се врши контејнерска производња садница и том приликом упознали су се са специфичним методама мелиоризације земљишта у непогодним станишним условима, као и зеленим појасевима око насеља и пољопривредних земљишта. Нашим учесницима представљен је и процес производње рециклиране воде у резервоару Тифрах, која се користи за наводњавање.

У току боравка обишли су и један од највећих шумских комплекса Јатир, гдје се могао видјети израелски систем газдовања шумским културама.

Другог дана боравка посјећен је сјеменски центар Беит Нехлимат, у којем је процес сјеменске производње доста сличан нашем, по свим фазама од сакупљања сјемена са стабала, преко одабира, завршне дораде и завршне конверзије. Истог дана, уприличен је и састанак са Мошеом Шарлеом, који је један од највећих стручњака у области подизања и одржавања шумских комплекса за потребе урбаног становништва, који је представио начин промјене производне функције шума због демографског притиска, као и начин успјешне комуникације и преузимања одговорности за стање у шуми, које не зависи само од запослених у сектору шумарства, већ и од локалне власти и становништва.

Заједно са локалним представницима, наш тим боравио је и у сјевер-

ном дијелу Израела, који се одликује најбољим шумама, гдје су обишли пожариште из 2010. године, када је велики пожар однио десетине људских живота и нанио велику еколошку штету. Показане су методе природног и вјештачког обнављања пожаришта, успостављање противпожарних линија. Том приликом, у ККЛ-овом противпожарном центру Јоакним симулирана је акција гашења пожара.

За крај теренског обиласка у оквиру ове посјете била је предвиђена мочвара Хула, у подножју планине Хермон и Голанске висоравни, гдје је након одлуке да се корито ријеке Јордан потпуно искористи за пољопривредне потребе, и након пратеће сјече околне шуме, која је оцијењена као лоша, покушано надомјестити промјеном функције овог подручја у туристичке и еколошке сврхе. Ова мочвара је данас станиште за око пола милијарди разних врста птица на годишњем нивоу, и једна је од највећих миграционих станица на Блиском истоку.

Након теренског обиласка организован је састанак, гдје су сумирани утисци са терена, размијењена искуства, те предложена узвратна посјета представника ККЛ-а Републици Српској у мају ове године.

На крају ове посјете, заједно са амбасадором Босне и Херцеговине у Израелу Бранком Кесићем и помоћником шефа Представништва Републике Српске Александром Николићем, наши представници посјетили су и Његово блаженство, патријарха јерусалимског Теофила.

Најтиражнији израелски лист на енглеском језику “Церузалем пост” објавио је чланак о посјети наших представника. У чланку објављеном и на порталу јерусалимског дневног листа описују се могућности сарадње шумарских стручњака Израела и Републике Српске, упркос климатској и земљишно-конфигурационој разлици између наших земаља. Такође, извјештај о посјети објављен је и на веб страници ККЛ-а.

УТВРЂИВАЊЕ ЦИЈЕНЕ РАДА У ЈПШ "ШУМЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ"

■ Сваке године Синдикална организација Дирекције ЈПШ "Шуме Републике Српске", подноси извјештај о раду за протеклу годину, уз разматрање актуелне проблематике и текућа питања. Ове године најактуелнији је приједлог измјена и допуна појединачног колективног уговора ЈПШ "Шуме Републике Српске".

Састанку је присуствовао и предсједник Гранског синдиката шумарства, прераде дрвета и папира Републике Српске Владо Павловић

Предсједник Синдикалне организације Милорад Шолаја је, прије састанка, у писменом облику, упознао о Приједлогу измјена и допуна појединачног колективног уговора који треба, након разматрања свих примједби, са роком до 30. марта, да потпишу директор Јавног предузећа и предсједник Гранског синдиката.

Уз то је достављено мишљење Правне службе Савеза синдиката Републике Српске, у којем се, између осталог, наглашава да у члану 2. Приједлога измјене и допуна Појединачног колективног уговора, који је достављен Синдикату од стране Управе предузећа, није предвиђено враћање дијела умањене цијене рада која је предвиђена као мјера прои-зводно-финансијске консолидације, нити је предвиђено колико дуг период може трајати умањење цијене рада.

По мишљењу Синдиката, умањење цијене рада може трајати најдуже три мјесеца, како не би дошли у ситуацију да се раднику као појединцу ускрати право на заштиту права код инспектора рада.

Милорад Шолаја је образложио на који је начин Синдикална организација располагала новчаним средствима прикупљеним од синдикалне чланарине. Трошила су се у складу са критеријима за расподелу новчаних средстава, који су усвојени на нивоу Гранског синдиката. Највећи дио је утрошен на лијечење радника, смрти ужих чланова породице радника, за пакетиће дјечи до десет година, новчана средства за 8. март, два дружења у природи, рођење двоје дјеце и трошкове платног промета и обрачуна. Укупан трошак је 5.253 КМ.

"Што се тиче права радника, она у прошлој години нису значајно нарушавана. Имали смо ситуацију гдје смо три мјесеца исплаћивали плате по смањеној цијени рада,

а на крају године, уз помоћ Управе предузећа, успјели смо то да вратимо. Имали смо проблема и са надокнадом за превоз радника", истакао је Шолаја.

Суштина проблема Приједлога измјене и допуна Појединачног колективног уговора је утврђивање цијене рада у Јавном предузећу. Приједлог је урадила Управа и доставила га Синдикату, који треба да размотре запослени.

Владо Павловић, предсједник Гранског синдиката, истакао је: "Актуелна и жива проблематика у последње двије године је Појединачни колективни уговор, гдје су три-четири управе Јавног предузећа замијењене, а сви форсирају члан 6, гдје би била нејединствена цијена рада, да буде гдје колико ко може да исплати, што није у сагласности ни са Статутом предузећа, ни са Колективним уговором ни са осталим актима. За последњу годину дана успјели смо направити релаксацију тог члана, уз један услов да помогнемо предузећу, али да то није умањење плате него позајмица од стране радника. То умањење не може да буде дуже од три мјесеца, јер је то једино оно што Закон о раду инспекције дозвољава. Контакти су трајали са свим управама, као и са овом од маја прошле године. Ја сам одбијао да се потпише тај уговор, јер се њим нарушавају права радника. Разговарали смо, на почетку године, са опуномоћеним представником Управе ЈП, са правником из Савеза синдиката РС, гдје је договорено да Управа да приједлог измјене и допуна Појединачног колективног уговора, а ми ћемо се изјаснити о том приједлогу, све док се не потпише нови, важи досадашњи Појединачни колективни уговор."

Горан Каностревац је рекао: "Појавила се потреба за иновацију Појединачног колективног уговора, али у могућности које дозвољава правна хијерархија. На врху регулисања тог правилника је Закон о раду, испод је Општи колективни уговор, а онда Појединачни колективни уговор, а Правилник о раду је мимо или испод, али не множе бити у супро-

тности са Колективним уговором. Сваки акт испод може дати већи обим права ономе изнад, а не може мањи. Због тога сматрам да постоји потреба мијењање досадашњег члана 6. Појединачног колективног уговора, у којем је речено да је цијена рада јединствена, јер је чињеница да је Закон у раду предвидио у једном члану да радници примају исту плату код послодавца за исте послове које обављају. Код нас је специфична организација Јавног предузећа, са 26 организационих дијелова, уз Дирекцију, а то значи да се не послује у једнаким условима, у истој приходовној варијанти. Треба ићи на могућност да се донесе привремена разлика цијене рада, која се, као што предлаже Синдикат, мора временски ограничити. Имајући у виду чињеницу да су слови у шумарству специфични, три мјесеца је мало за то, али шест мјесеци је реална мјера... Ту треба прецизирати мјесто Дирекције јавног предузећа."

"Као што знате, на простору Балкана капитал је кренуо у једну опасну удурму да се оплођава, па му је за то потребан један други амбијент, а то се регулише законом о раду, гдје се губи хуманитарни статус радника, а добија се најамни, који не би имао статус радника са уговором о раду. Отворено су рекли, или укините права радника или ми нећемо улагати на овом простору. Тај закон је на срну на овај простор, а ми смо успјели у јесњој варијанти да га одбијмо комплетно, као нешто о чему ми не желимо да расправљамо. Бићу јасан и конкретан, да у овај закон упакујемо јеванђеље, ако се усвоји, ми губимо сва права, из разлога што падају сви колективни уговори. Ако у року од два мјесеца не потпишемо колективни уговор, који послодавац одбија, онда нас нема нигдје, губимо сва права. Ако они (Скупштина РС) донесу закон о раду, без уважавања мишљења Синдиката, вратили бисмо се у период из 1905. године, када је тек формиран синдикат на овим просторима", рекао је предсједник Гранског синдиката Владо Павловић.

Н. Жугић

СЕРТИФИКАЦИЈА

■ Тренутно је цијела површина од 982.673 ха сертифицирана, поред постојеће, увећано је за површину ЦГК - Требиње, проширењем сертификације добиће се низ позитивних ставки. Дошло је до увећања шума високе заштитне вриједности, са постојећих 6,19% увећано је на 15,33% површине, потребно је поштивати све прописане процедуре за мониторинг шума високе заштитне вриједности.

Пластични клин

Прва помоћ

Заштитне рукавице за сајле и ланце
ојачане на дијанцима

Сјекира

Сјекира за цијепање

У овој години вршено је низ активности везано за поштивање међународних FSC стандарда, поред редовних обавеза активно се радило на додатним обавезама. Вршено је издвајање репрезентативне шуме уз обавезу издвајања минимално 5% површине, издвојено је 8,13% површине, тај задатак је успјешно урађен уз обавезу спровођења тих активности и наредне године. Све наведене репрезентативне шуме обиљежене су на прегледним картама, уз поштивање прописане процедуре за наведене шуме. Вршене су припреме за проширење сертификације, на подручје ЦГК Требиње тај задатак успјешно је завршен, обухваћено је цијело подручје крша.

Пошто се ЦГК-Требиње бави узгојем заштитом и прометом споредних шумских производа, односно узгојем и прометом љековитог биља, сертификат у овом случају омогућује несметан промет, јер се врши планирање узгоја и промета.

У наредном периоду потребно је више активности на спровођењу и заштити животне средине, заштити свих ресурса вода, флоре и фауне те заштити различитости биодиверзитета наших шума. Потребно је са више одговорности спровести све видове заштите, укључујући заштиту на раду, уз обавезно поштивање свих прописа и процедура код примјене ХТЗ опреме и алата неопходних за извршавање планираних радова у шумарству.

У наредној години доћи ће до промјене у међународним стандардима проширења индикатора у појединим критеријумима код прегледа и контрола.

О наведеним промјенама, кад буду званично усвојене и објављене, на вријеме ће

бити упознати сви координатори у газдинствима. Такође, неки дијелови плана газдовања шумама треба да буду јавно доступни, како на сајту предузећа тако и у плановима за наредну годину и извјештајима. Дио планова који се односе на ријетке, угрожене, заштићене, ендемичне врсте флоре и фауне те љековите биљке званично ће бити јавно доступне на сајту предузећа. Због све већих захтјева и потреба обратити пажњу на: Заштиту радника, алата који се користе при раду, заштиту животне средине и заштиту ријетких и угрожених врста.

Потребно је подићи ниво безбједности код свих радника, као и радника извођача радова на поштивање свих прописа и поступака.

Заштита на раду радника у шумарству

Прилагођавање рада и радног мјеста радника неопходно је, нарочито у погледу избора опреме за рад и метода рада, као и избора технолошког поступка да би се избјегла монотонија у раду, ради смањења њиховог утицаја на здравље радника. Треба указати на правилну и намјенску употребу оруђа за рад, средства и опреме за личну заштиту на раду, и њихово одржавање у исправном стању, те да се оруђа за рад дају на употребу радницима који су за то стручно оспособљени. Препознавање и утврђивање опасности и штетности на радном мјесту и у радној средини врши се на основу података који се прикупљају из документације којом располаже послодавац, посматрањем и праћењем процеса рада на радном мјесту, прикупљањем потребних информација од радника и повјереника радника и информа-

ција из других извора и разврставањем у врсте прикупљених података, односно могућих опасности и штетности на које ти подаци указују. Све претходно наведено обавезује да радници који рукују средствима рада морају да прођу обуку и поседују увјерење за руковање средствима рада.

Сви радници у сјечи, примицању, привлачењу и утовару морају имати прописану ХТЗ опрему, шлем, радно одијело, чизме са ојачањем на врху, заштитне рукавице (сјекачи: шлем са мрежицом и антифонима, панталоне са ојачањем на коленима влакна или мрежица да заустави ланац, чизме са ојачањем на предњем крају, рукавице за заштиту од просијецања, прву помоћ).

Основна заштитна опрема (ХТЗ опрема) за шумарске захвате.

Радна одјећа мора бити израђена од материјала који чува тијело радника сувим и на угодној температури. За рад у врућим и сувим условима, одговарајућа одјећа треба користити како би се избјегла претјерана топлотна изолација те омогућило нормално дисање тијела. Одговарајућа опрема треба да штити радника тамо гдје постоји опасност од УВ зрачења или биолошких опасности, као што су отровне биљке, животиње или инсекти. Одјећа треба да буде у боји која се разликује од околине, како би се радници јасно видјели.

Кориштење заштитне опреме треба сматрати као последњу одбрану код смањења ризика од повређивања. Основна заштитна опрема за рад у шуми треба да садржава релевантне ставке прописане Правилником о заштити на раду за свако радно мјесто. Када се рукује са опасним хемијским супстанцама

Канта за гориво

ПП-апарат
С-2АКанта за бензин
и уљеКомбинована
кантаРадне панталоне заштита
на коленима

Радно одијело комплет

ШУМА

потребно је имати прописану заштитну опрему у складу са сигурности у коришћењу хемијских супстанци.

Слушалице или антифони користе се када је ниво буке на мјесту рада прелази 85dB. Неопходни су чизме с појачаним ђоном и ојачаном капом, рукавице од материјала отпорног на просијецање са вањске стране лијеве руке, рукавице с појачаним дланом за руковање сајлом или ланцима. Извод: Нацрт правилника о сигурности и здрављу у шуми (Женева, ИЛО, 1997) ст. 24.

Алати и средства за безбједан рад у шуми

Моторне пиле морају бити пројектоване и опремљене у складу са следећим одредбама:

- (а) одвојене ручке за обје руке када се носе рукавице.
- (б) on/off прекидач који је дохватљив десном руком на гасу и носити рукавице.
- (ц) контрола "закључавања" гаса која спречава пилу од тога да се упали неочекивано, зато двије полуге морају бити присутне истовремено.
- (д) задњи ручни штитник за заштиту десне руке.
- (е) антивибрациони систем, који се састоји од гуменог амортизера између моторне конструкције и ручке.
- (ф) кочница ланца, која се активира ручно од предње ручке и средства неручног механизма у случају инверзије.
- (г) хватач ланца.
- (х) шиљасти браник, који омогућава одмор од тежине моторне пиле и сигурност приликом резања.
- (и) испред предње ручке штитник за заштиту лијеве руке.
- (ј) штитник за ланац за избјегавање озледа приликом транспорта.

Камион за превоз дрвета треба да буде чврст и создан за утовар и превоз шумских дрвних сортимената и стабилан на шумским путевима.

Дневни преглед за камион и приколицу, при чему треба посебно повести рачуна на управљачки механизам, свјетла и рефлекторе, кочнице, прикључна возила, кочилону пријеву, пријеву хидраулике, пријеву прикључака и сигналну опрему за упозорење осталим учесницима у саобраћају. Треба имати канте за хватање хидрауличног уља, ако цури на холендерима или пријевима, и за евентуално цурења из стабилизатора и кранова, лопату, подметаче за тачкове, најлон или пртену врећу за уклањање исцурјелог уља.

Радници који рукују камионима и крановима треба да имају прописану ХТЗ опрему: шљем, заштитно одијело, ципеле са ојачаним врхом, заштитне рукавице, прву помоћ, ПП апарат. Товар на камиону не смије прелазити преко штица, мора бити бар 10 центиметара нижи од штица, треба обезбиједити товар са шпанерима, а треба водити рачуна и о дозвољеном осовинском оптерећењу на путевима у шуми.

МОТОРНА ПИЛА

ШТИТНИК ЛАНЦА

ЦИПЕЛЕ СА ОЈАЧАЊЕМ (КАША)

ЧИЗМА СА ОЈАЧАЊЕМ (КАПА)

ШЉЕМ ЗА СЈЕКАЧА

РУКАВИЦЕ ЗА ЗАШТИТУ ОД ПРОСЛЕЦАЊА

Зглобни трактори су урађени намјенски за извоз обловине из одјела до камионског пута. Треба редовно сервисирати, редовно мијењати уља у радионицама или посебним предвиђеним мјестима. Зглобни трактори треба да имају канте за хватање хидрауличног уља ако би евентуално дошло до непредвидљивог пуцања пријева или других кварова. Такође морају имати лопату и вреће за уклањање мрље ако је дошло до неке хаварије. Радници који рукују зглобним тракторима треба да имају положено за руковање таквим средствима, прописану ХТЗ опрему, шљем, заштитно одијело, чизме или ципеле са ојачаном капицом на врху, заштитне рукавице ојачане на длану за рад са сајлама и челичним ујадима, прву помоћ и ПП апарат. Строго је забрањено било какав транспорт качиоца на трактору и у кабини, код прикупљања товара контакт са возачем су уговорени знаци.

Заштита животне средине у шуми

За поштивање процедуре за безбједно уклањање мрље од евентуалног истицања нафте и уља потребно је брзо и хитно интервенисати да се уклони нафтна мрља. На мјесту гдје је исцурела нафта или уље лопатом се набаци сува земља, затим се то покупи у најлон врећу тако се на једноставан начин уклони мрља. Најлон врећа са покупљеном нафтом одлаже се на безбједна мјеста или контејнере за чување опасног отпада. Нафтне мрље треба уклонити тамо гдје су настале, са мјеста паркирања механизанизованих средстава, мјеста утовара готових производа, и осталих мјеста гдје је дошло до цурења нафтних деривата. Посебна опрезност и брза интервенција неопходне су у случају непосредне близине водених токова, да спријечимо загађење воде због организама који живе у води. Све горе наведено обавезује нас да увијек посједујемо канте, лопату и вреће за брзу интервенцију. Треба тражити да механизанизована средства морају имати наведене алате. За превоз и ношење бензина и уља треба да имају одговарајућу амбалажу у коју произвођач пакује, не долазе у обзир обичне пластичне флаше због танких зидова.

Неприкладна амбалажа велика је опасност да се флаша пробије, тако може да цури бензин или уље да сам радник неће примијетити и брзо предузети неопходне заштитне мјере у спречавању цурења на-

фтних деривата. Пословођа у сјечи треба редовно да контролише канте за ношење бензина и уља у сјечачким линијама, те да обрати пажњу како и гдје остављају канте после употребе. Амбалажа мора да буде безбједно остављена, не смије доћи до претретања или ваљања исте. Пошто је ово велики проблем неблаговременог реаговања, мора се темељно приступити наведеном проблему, а ако је потребно, треба вршити обуку радника о брзом и ефикасном реаговању да ријеше настали проблем. Брзо треба реаговати тамо гдје се појавио проблем, без обзира да ли се ради о извођачу радова или превознику шумских дрвних сортимената.

Потребно је повести рачуна о мјестима и подручјима за храњење и обитавање дивљачи, као и мјестима за гнијезда птица станарица или селица, те мјеста са јазбинама и природним склоништима дивљачи.

Потребно је успоставити зоне за очување и заштиту подручја која одговарају нивоу и интензитету газдовања, и једноставност ресурса на које утиче присуство машина и човјека приликом извођења радова. У случају да је потребно контактирати и сарађивати са признатим стручњацима и организацијама које се залажу за очување заштићених зона ради очувања ријетких врста, ова станишта се означавају и обиљежавају на картама, ако има потребе и обиљежавају се на терену са видним флуоресцентним тракама као знак упозорења на посебно стање подручја. Квалитет животне средине у директној је вези са постизањем равнотеже између друштва и природе. Велики поклич у име економског раста, материјалног обиља и очување националних интереса све више оспорава нове вриједности какве су: здравље, знање, слобода, приватизација, комуникације и животна средина.

Са друге стране, свако живо биће ствара хазардни отпад, који угрожава здравље људи и животну средину.

Опасни отпад је сваки отпад који садржи материје које имају својства: експлозивност, запаљивост, надражљивост, штетност, токсичност, инфективност, канцерогеност, својства нагризања, испаравање отровних гасова, хемијске и биолошке реакције.

Ненад Куртума,
дипл. инж. шумарства

Шумско газдинство "Романија" Соколац

Дабар у Биоштици

ДАБАР (*Castor fiber*) – новонасељена животињска врста на ШПП "Соколачко"

Ових дана ловочувари Шумског газдинства "Романија" Соколац, обилазећи ријеку Биоштицу, у радној јединици Палеж, од Крушевачког моста, узводно и низводно 3 км, према селу Мељинама и кањону Биоштице, наишли су на трагове и дјело дабра, који је преглодао стабло пречника 45 цм. Изненађење је било велико, јер даброви нису насељавали наша подручја.

С подручја Босне дабар је нестало у другој половини 19. вијека, због великог лова, потражње за његовим крзном и болести. Дабар је враћен у Босну у априлу 2005. године пројектом "Реинтродукција дабра у БиХ", због обогаћивања фауне, када је пуштено 20 даброва у ријеку Семешницу у близини Доњег Вакуфа. Даброви су донесени из њемачке покрајине Хесен, били су веома витални и у Семешници су се осјећали као код куће. Бригу о њима преузеле су "Средњобосанске шуме", које су својим правилником одредиле вријеме забрањеног лова (ловостаја) на новонасељеног дабра, које траје од 1. јануара до 1. децембра.

Од Семешнице до Биоштице даброви су прешли дуг пут и доспјели на подручје општине Соколац. Да ли воденим или копненим путем, то ће остати тајна, али могуће је да су се држали воденог пута, ријеке Босна, Кријаве и на крају Биоштице.

Изглед и животни простор

Дабар живи на водотоцима и воденим површинама обраслим богатом мочварном вегетацијом зељастих и дрвенастих врста. Основни су му станишни услови стална и довољно дубока вода (најмање 30 цм). Ако настањује мањи водоток, који каткад постаје превише плитак, на њему изгради брану како би висина воде била довољна да би заштитио улаз у наставбу. Он своје наставбе и ходнике гради тако да су улази увијек испод воде. Дужина тунела може бити и по неколико метара, и они завршавају једним проширењем у облику казана пресека 60-90 цм и висине 80 цм, то је центар свих збивања у животу дабра и налази се изнад површине воде. У овом простору одгајају се и млади. Вода је дабру простор којим се креће, којим транспортује грађевински материјал за наставбу или брану и која му служи за регулацију тјелесне температуре. Вода му је најприје заштита. Идеална су му станишта природне водене површине, потоци, мање ријеке и језера, али се добро сналази и на каналима и умјетним језерима ако су добро обрасли вегетацијом. Избјегава велике ријеке са снажним воденим струјама и великим осцилацијама воде.

Дабар је највећи глодар на сјеверној полулопти, масивне је и здепасте грађе, изврстан пливач и ронилац, што му омогућује грађа тијела. Дужина тијела досегне до једнога метра, висина у хрпту до 30 цм, а широки и плоснати реп досегне такође до једнога метра. Одрасла јединка тешка је 20-30 кг. Тијело је снажно, погрљено у леђима. Трбух је објешен, врат кратак и дебео. Глава је страга широка и сужена, а према напријед завршава кратком и тупом њушком. Ноге

су кратке и врло снажне, задње су мало дуже од предњих, а завршавају са пет прстију. Предње ноге имају снажне прсте и нокте, којима добро копа земљу, а на задњима међу прстима има пливаћу кожицу. Тијело је покривено длаком (осим репа, који је љускав), која је на вањском дијелу чвршћа, а испод ње су врло ситне маље. Боја длаке је тамнокестењаста до сивкасте, на трбуху је свјетлија. Као и сви глодари, и дабар се разликује врло израженим предњим зубима, глодњацима, који су црвене боје.

Чула и трагови

Код дабра је најбоље развијено чула вида. Добро види и ноћу, кад је и најактивнији. Добро су му развијени и слух и њух, али се, уз вид, чешће ослања на слух. Осим што има добра чула, врло је интелигентан па добро оцјењује потенцијалне опасности и ријетко долази у неприлике. Због здепасте грађе и кратких ногу спор је и неспретан на тлу па се радије задржава у води или непосредно уз њу. Дабар нема изразит и специфичан облик оглашавања. Обични дабар опасност или преплашеност оглашава јаким пухањем односно специфичним режањем. Љети се из наставбе може чути цичање младих, које сличи на цичање миша. Карактеристичан је дабров звучни ефект снажан ударац репом по води кад је преплашен, што се чује попут јаког удараца веслом по води. Иза дабра остају бројни трагови, по којима се може препознати његова присутност у неком простору.

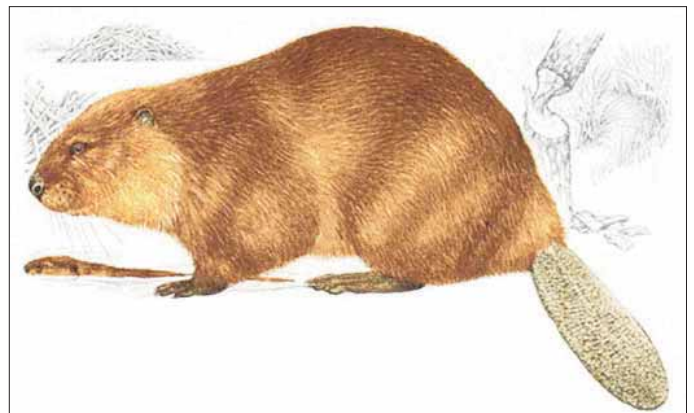
Карактеристични су сљедећи његови трагови: отисци ногу у блату или снијегу, излазни јарци на обалу, излазне рупе, нагрижена и порушена стабла, наставбе изнад земље - хумке и бране.

Исхрана

Дабар је искључиви биљождер. Љети се храни сочним зељастим биљем које налази у води или непосредно на обали. Једе траве, шаш, младе избојке и лишће меким лишћара, а зими, изван вегетацијског раздобља, главна му је храна кора меким лишћара, и то само жива и млада. Својим типичним чељустима за глодање (парни сјекутићи на горњој и доњој вилици) дабар је у стању да обори стабло. Тако је могуће да он у току једне ноћи обори стабло пресека 15 цм. Увијек једна јединка обрађује једно стабло. Типичан знак да је то даброво дјело је кугласта форма реза на стаблу. Дневне потребе дабра износе око 1-2 кг коре стабла. Стабла руши понајприје зато да би дошао до младе коре у крошњи, али и за градњу брана. Од дрвенастих врста за храну му највише служе врба и топола, потом бреза, а рјеђе хрест, јоха, лијеска, бријест и јасен, а врло ријетко четинара. Једе више од 300 зељастих и дрвенастих биљних врста.

С обзиром на своју величину и простор у којем борави, дабар има сразмјерно мало природних непријатеља. Некада му је главна опасност био вук, а каткад за младунце лисица и орао. Највише је страдао због свога крзна. Данас је за дабра главна опасност саобраћај, затим човек са својим радовима у станишту, а у близини насеља и пси луталице.

Мира Ђајић

Најновије сушење четинарских шума на подручју Републике Српске

■ Сушење четинарских шума на подручју Републике Српске може имати велике посљедице, како за шумарску привреду, тако и за привредне гране које зависе о шумском обрасту. У шумарској привреди штете од сушења шума манифестују се смањењем њиховог прираста, поремећају у континуитету продукције дрвне масе и умањењу техничког квалитета произведене дрвне масе. Ови поремећаји негативно се могу одразити и на дрвну индустрију.

Шумске састојине које су угрожене процесом сушења имају смањену ретенциону способност падавинских вода, због потпуног или дјелимичног губитка асимилационих површина. Даљи негативни процеси који могу настати услед сушења шума односе се на пољопривреду, саобраћај, туризам и др.

Проучавање узрока сушења јеле и смрче као двије најзначајније четинарске врсте код нас није новијег датума. Ова разноврсна проучавања односе се на процесе који доводе до умањења виталност стабала, доводећи до њиховог коначног сушења. У овим истраживањима обухваћени су различити фактори биотичке и абиотичке природе.

Прва документована масовна сушења јеле на просторима бивше Југославије забиљежена су у шуми Шкамници 1900. године. Сушење јеле и смрче наставља се и тридесетих година 20. вијека на подручју Лике, у Хрватској. Прва интензивнија сушења јеле и смрче на подручју Босне и Херцеговине узрокована су градацијом поткорњака, која се појавила након неколико веома сушних и топлих година.

Након великих градација поткорњака које су биле узрок масовног сушења јеле и смрче у Босни и Херцеговини тридесетих година 20. вијека нови талас сушења узрокован поткорњацима трајао је 1945-1950, кулминирајући 1947. године.

Сушење јеле и смрче након четрдесетих година прошлог вијека наставило се смањеним интензитетом. Интензивирање ових процеса се наставило великом градацијом поткорњака на смрчи на планини Виторог, у периоду 1996-1998. године. Поред тога, забиљежен је јачи интензитет сушења смрче, посебно јеле у западном дијелу Републике Српске у периоду 2003-2005. године. Најновији талас сушења смрче и јеле, који је актуелан на простору Републике Српске траје од 2011. године.

Како би се правилно сагледао узрок ове појаве, неопходна је анализа свих фактора који су доминирали у претходном периоду, а који могу довести до процеса сушења ових врста четинара. Веома битан фактор абиотичке природе који је, нажалост, доминантан на нашем простору у последње вријеме је дефицит падавина комбинован са натпросјечно високим температурама ваздуха. Овај фактор представља једну од почетних карика у ланцу уланчавања штета које као крајњи ефекат имају сушење стабала. Суша има веома снажан ефекат на умањење виталности стабала, чиме она

представљају веома погодну мету за напад секундарних штеточина, посебно поткорњака. Уколико се у састојинама секундарне штеточине, превентивним мјерама одржавају у ниској бројности, неће доћи до интензивнијег сушења стабала. Међутим, ако је бројност поткорњака у шуми висока, тада ће сушење стабала бити великог интензитета.

У циљу одржавања ниске бројности поткорњака неопходно је вршити мониторинг њихове бројности користећи феромонске препарате и клопке за поткорњаке на смрчи и јели.

Веома је битно правовремено постављање клопки, најчешће је то прва половина априла. Каснијим постављањем клопки половином и крајем маја ризикује се изостављање улова прве генерације, што доводи до великих оштећења.

С обзиром на то да је “корање стабала” као једна од веома важних превентивних мјера у регулисању бројности поткорњака укинута 2009. године, потребно је повећати број клопки са феромонима за хватање поткорњака, ово је посебно важно за јелове поткорњаке.

Анализом Извјештаја о стању популације поткорњака на подручју ЈПШ “Шуме Републике Српске” може се констатовати следеће:

Укупан број имага *Ips typographus* L. до 30.06.2013. године износи 1 085940, уловљених у 1.199 клопки, број имага *Pityogenes chalcographus* L. износи 1 104140 уловљених у 1.321 клопку. За поткорњаке јеле и борове нису коришћени феромонски препарати. Дрвна маса дозначених “случајних ужитака” износи 63.649 м³, од чега је посјечено 26.401 м³ или 41,48%.

У Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде је 12.07.2013. године одржан састанак на тему актуелног сушења четинарских шума, гдје је констатовано да је

број клопки недовољан и да се предлаже значајно повећање броја клопки на терену. Поред тога, запажено је да нису постављани феромони за јелове поткорњаке иако је у неколико газдинстава израженије сушење јеле, препоручено је, да се што прије поставе феромони за јелове поткорњаке.

Укупан број имага ухваћен током јула мјесеца, закључно са 31.07.2013. године када је у питању *Ips typographus* L биљежи пораст од чак 136,2%, док је тај пораст код *Pityogenes chalcographus* L 180,9%. Број клопки код *Ips typographus* L је повећан за 186 или (15,5%), а код *Pityogenes chalcographus* L за 2 или (0,15%). Нажалост, феромони за поткорњаке на јели и боровима према наведеним извјештајима нису коришћени.

На цјелокупној површини је постављено 86 клопки за хватање *Trypodendron lineatum* Oliv.

Дрвна маса дозначених “случајних ужитака” на дан 31.07.2013. године износи 75.001 м³, од чега је посјечено 42.378 м³ или 56,5%. Потребно је нагласити да у наведеним извјештајима има и одређених нелогичности, према којима и поред укупне бројности поткорњака од 568.800 имага нема сувих стабала.

Према томе, може се закључити да је хигијена у нашим четинарским шумама лоша, да је бројност поткорњака висока и да у овој години није довољно учињено у борби против поткорњака на јели. Број клопки је веома мали за постојећу површину, тај број, у условима високе бројности треба да буде знатно већи, поготово ако се зна да “корање стабала” није обавезно.

Тренутни процес сушења ће свакако на нијети значајну штету, како у биолошком тако и у економском погледу.

Бањалука, 07.09.2013. године
Др Зоран Станивуковић, доцент

Приједлог мјера заштите пожара и других штета у Ц

■ **Код разматрања проблематике заштите шума од шумских пожара и других ризика који могу начинити штете шумском богатству као што су биљне болести и најезда инсеката, која се односила на анализу ризика и израде приједлога интервентних мјера као дио приједлога и прилога за "Процјену угрожености Републике Српске".**

Од стране радне групе за процјену угрожености ангожована је шира група стручних и компетентних сарадника који су изнијели своје мишљење у наведеној области. Размијењена су мишљења која се односе на формирање самосталних ваздушних снага Републике Српске за гашење пожара и интервенције у случају других пожара отвореног простора те такође и код употребе у случајевима појаве биљних болести или најезде штетних инсеката.

Стратегија гашења шумских пожара у Републици Српској, изграђена на, идентификованим и анализираним ризицима, била би заснована превасходно на свим облицима превентивног дјеловања, благовременом уочавању пожара осматрачком службом опремљеном индикаторима и детекторима пожара и **најбржој могућој адекватној интервенцији на гашењу иницијалних пожара** од стране свих актера у заштити и спасавању, а посебно ЈПШ "Шуме Републике Српске" и Републичке управе цивилне заштите. За ово су потребне промјене у раном уочавању и детектовању пожара те хитном одговору усаглашеним дјеловањем опремљених копнених и формираних ваздушних снага. За потребе хитног одговора неопходно је изградити ваздушне снаге за гашење шумских пожара у Републици Српској те доградити и унаприједити ресурсе и капацитете у одговору интервентних снага дјеловањем са земље.

ВАЗДУХОПЛОВНЕ СНАГЕ

Ваздухопловне снаге чиниле би: авиони дромадер М18 (три авиона), хеликоптери Ми8 МТВ (два хеликоптера), и авион турбо лет 410 (један авион). Ваздушне снаге биле би лоциране у Авио-сервису при Влади РС (односно

дромадери М18 у Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде, а хеликоптери и авион за логистику у поменутом сервису Владе РС или РУЦЗ, односно хеликоптери у ОС БиХ)

ОПРЕМАЊЕ ЈЕДИНИЦА специјалном надоградњом возила за гашење шумских пожара

Дорађена специјална возила за гашење шумских пожара и транспорт воде била би на основи оспособљених, најквалитетнијих камиона ТАМ 110, из контингента вишка војне опреме, са надоградњом коју чине преносиви резервоар 1.500 л, агрегат са пумпама и осталом опремом, пријевима и млазницама те додатним преносивим резервоаром и постољем.

Потребно је минимално 30 ком. специјално дорађених камиона. Специјална возила - камиони - била би лоцирана у ЈПШ "Шуме Републике Српске" по изабраним локацијама.

ХЕЛИКОПТЕРИ

Хеликоптер Ми8, (МТВ) - два хеликоптера.

Цијена нових хеликоптера Ми8 је 11.000.000 КМ, а ремонтваног 5.500.000 КМ.

Међутим, ми треба максимално да користимо хеликоптере Ми8, ОС БиХ.

Основни разлог је економска рационалност због потребе знатних средстава у њиховом одржавању и употреби, а којима већ располажу ОС БиХ, што треба користити, имајући на уму да су то углавном хеликоптери које је у ОС БиХ унијела Република Српска, а евентуалну набавку хеликоптера треба рационално ускладити са постојећим капацитетима те вишком неперспективне војне опреме.

ОС БиХ у мандату имају и реаго-

вање код ситуација елементарних непогода или других несрећа и они су наша војска која стоји на располагању и за реаговање у случају елементарних непогода и других несрећа (и најбаналније, користимо је бар 49% према површини територије, али је користимо, свакако у складу са економском рачуницом, сат хеликоптера кошта око 3.000 КМ).

Веома битно је припремити логистичку подршку за рад хеликоптера код гашења шумских пожара у смислу обезбјеђења "крушки" - резервоара за воду који се преносе на подвјесној куки, а могу се употребити и за пуњење напртњача и брентача као и директно гашење слободним падом или пумпама.

АВИОН ЗА ЛОГИСТИКУ

Авион турбо лет 410 је авион универзалне намјене за логистичку подршку, транспорт спасилаца, путника и терета, такође транспорт повријеђених, за евакуацију и сл. То је авион који би подигао укупну мобилност снага цивилне заштите и оперативну повезаност територије Републике Српске прије свега са интервентног аспекта. Могућност повезивање свих општина авионом врхунских перформанси, са могућношћу слијетања и на ливаде и на најједноставније уређене равне терене у безмало свим условима, био би велика подршка, посебно у тешким тренуцима код допреме интервентних снага и намирница те велика морална подршка угроженом становништву у тренуцима кад се очекивања грађана највећа. Такође би се користио и за обуку пилота, за најширу употребу у специјалним намјенама, извијања, фотографисања те за спортску употребу.

Он би био логистичка основа за учешће цивилне заштите Републике Ср-

и спасавања од шумских шумама Републике Српске

пске у Механизму цивилне заштите ЕУ преко Министарства сигурности БиХ, гдје би се потврдио ниво и углед Републике Српске. Земље треба да у случају катастрофа и приме, али и да пруже помоћ другима у складу са својим могућностима, то је према стандардима ЕУ.

Авион је универзалне намјене који слијеће на уређене травнате и земљане терене дужине око 300 м. Тренутно би могао да слијеће поред Лакташа и Сарајева, у Приједору, Србац, Модричу, Залужане, Соколац, Требиње, Бијелину, а са мањом припремом и у све остале општине у РС и друге локације.

Турбо лет 410 је авион широке употребе, који је пројектован са циљем да буде замјена старом Ан-2.

Веома запажена била би његова употреба на Свјетском падобранском првенству у Залужанима, у јулу 2013.

Алтернатива авиону турбо лет 410 су: веома сличан карактеристикама и цијеном авион Де Хавиленд, *Twin otter DHC 6*, или авион *Pilatus ПЦ-6с*, који нов кошта око 2.500.000 КМ.

Такође, **најјефтинија** алтернатива за *турбо лет 410* може бити и најраспрострањенији, **вишенамјенски, стари и доказани, (антонов) АН-2**, који се може набавити полован по цијени и до 150.000 КМ. Он се чак, поред транспорта и логистике, може и директно користити за гашење пожара и запрашивања. Погодан је и за одржавање, које би било потпуно компатибилно са дромадерима. Као и дромадер, слијеће на кратке и тек малу уређене слијетне стазе, а сат лета је незнатно већи него код дромадера и износио би приближно 1.100 КМ.

Веома битно би било формирати ваздушне снаге за гашење пожара у Републици Српској, чиме би стратегија брзог одговора на шумске пожаре добила веома битну примарну снагу, била би заокружена и у потпуности у рукама РУЦЗ.

Ваздушне снаге, зависно од приступа, могле би бити смјештене и у авиосервис при Влади РС, због одржавања, као и максималног кориштења, јер је могућност њихове употребе универзална и има најшири спектар намјене.

ТЕРЕНСКА ВОЗИЛА ЗА ГАШЕЊЕ ШУМСКИХ ПОЖАРА

Читава стратегија гашења шумских пожара у Републици Српској, као што је наведено, била би заснована на превасходно превентивном дјеловању, благовременом уочавању пожара осматрачком

службом и **најбржој могућој интервенцији на гашењу иницијалних пожара свих актера у ЗиС, а посебно ЈПШ “Шуме РС” и РУЦЗ.**

За то су потребне промјене у раном уочавању пожара и хитном одговору усаглашеним дјеловањем копнених и ваздушних снага.

Поред максималног инсистирања на примјени постојеће методологије за израду плана заштите шума ЈПШ “Шума РС”, улагања у нову опрему за електронску индикацију раног упозоравања на могућност и стварну појаву пожара помоћу детектора пожара, које треба набавити и инсталирати, неопходно је ЈП “Шуме РС” ојачати намјенским специјалним возилима за гашење пожара. За ово треба искористити постојећу опрему која је на располагању из контингента перспективне војне опреме.

То су дорађена специјална возила за гашење шумских пожара на бази камиона ТАМ 110 из контингента вишка војне опреме, преносиви резервоар 1.500 л и агрегат са пумпама и осталом опремом, пријевима и млазницама. Специјално дорађених 30 камиона било би лоцирано по изабраним шумским газдинствима у ЈПШ “Шуме Републике Српске”, најмање једно возило по шумском газдинству.

Њихова намјена било би превасходно у хитном одговору на иницијалне пожаре на неприступачним теренима, гдје би се омогућило јединицама и тимовима ШГ да брзо изађу и допру до терена гдје је настао пожар и лоцирају га. Уједно би у случају кориштења ваздухопловних снага ова возила служила за потпуно гашење и спречавање ширења пожара након употребе ваздухоплова, такође би њима могла да се допрема вода на планиране локације за пуњење ваздухоплова.

На беспућа, кршевита и неприступачна шумска подручја упутила би се, и у пуном интензитету експлоатисала, права теренска (не нова) возила која би се могла користити дуги низ година (више од десет).

Прототип специјалног возила урадила би РУЦЗ, по сопственом пројекту и идејном рјешењу из ПОЦЗ Бањалука, на квалитетном возилу ТАМ 110 које посједује РУЦЗ, а уз помоћ средста која је обезбиједили донатори. Исто би било, по изради и провјери, дато на испитивање и пробно кориштење у ШГ по договору са ЈП “Шуме РС”.

Овако опремљено возило ТАМ 110 имало би универзалну намјену за гашење пожара као и за допрему воде у

склопу тактике за брзи одговор на шумске пожаре.

У вези с тим Влада Републике Српске, на 17. сједници, одржаној 26. и 27.06.2013. године донијела је Закључак којим се задужује ЈПШ “Шуме Републике Српске” а.д. Соколац да предузме додатне мјере и активности на заштити шума од пожара и да у наредном периоду развије свеобухватан републички систем мониторинга заштите шума од пожара и систем управљања пожарима. Развијањем свеобухватног републичког система мониторинга заштите шума од пожара, настали пожари би се гасили у моменту њиховог настанка, материјалне штете би биле далеко мање, а потреба за ангажовањем противпожарне авијације била би сведена само на екстремне случајеве.

Поред промјена у раном откривању пожара те хитном дјеловању субјеката задужених за гашење пожара, намеће се, због хитног одговора, потреба за набавком противпожарних авиона, које ће, у наредном периоду, набавити Република Српска и којима би управљао Хеликоптерски сервис Републике Српске.

Мр Перо Балотић

Искористити људске ресурсе

(поводом 20 година ЈПШ “Шуме Републике Српске”)

■ Овом приликом желим говорити о потреби увођења планског стажирања, односно стручног оспособљавања дипломираних инжењера шумарства, као једном од важних питања људских ресурса.

План развоја људских ресурса

Прошло је 20 година од оснивања ЈПШ “Шуме Републике Српске”. Већи дио овог периода обиљежили су проблеми различите врсте и лоше оцјене јавности о раду предузећа и уопште о стању у шумарству. У вези с тим дискутовао сам на тематској сједници проширеног одбора за пољопривреду, шумарство и водопривреду (тема “Стање у шумарству РС и стратегија развоја”), одржаној у априлу 2007. године. Ево једног малог извода из те моје дискусије.

“Шта је главни узрок лошег стања у шумарству? У чему је проблем? Ко креира шумарску политику (ако је нема, онда хаос некоме одговара), ко одлучује, ко извршава? Људи, наравно! Проблем број један су људски ресурси и према томе инвестиција број један морају бити људски ресурси. Овај проблем треба рјешавати плански, континуирано и дугорочно. Један од првих корака који “Шуме” (мисли се на ЈПШ “Шуме РС”) морају урадити је формирање Сектора за развој људских ресурса. Без тога нема развоја компаније.”

Покушао сам том приликом указати на резултате два велика пројекта (“институционални” и “финансијски”, како су скраћено називани), који су у препорукама назначили нужну израду Стратешког развојног плана “Шума” и у оквиру њега Плана развоја људских ресурса. То је подразумијевало и формирање Сектора за развој људских ресурса, прво централног у Дирекцији “Шума”, а потом и по газдинствима.

Стажирање

Шуме су одржив, али врло сложен природни ресурс, који има непроцјенљиву производно-еколошку, односно друштвену вриједност. Управљање и газдовање шумама, које утиче и на шире окружење, захтијева стручан, савјестан и искусан кадар. Ради се, дакле, о врло одговорном занимању. Због тога је у и шумарској струци неопходно увести обавезно стажирање. Циљеви су следећи:

Развој људских (кадровских) ресурса,

Побољшање цјелокупног система газдовања шумама,

Запошљавање оспособљених стручних кадрова,

Популаризација струке и студија шумарства.

За спровођење у дјело ове идеје није довољно само донијети одлуку. Потребно је израдити адекватан програм стажирања, који треба да садржи општи и тематски дио, начин и мјесто реализације, трајање, бодовање (оцјенљивање), вођење програма, финансирање и друго. За израду програма потребно је организовати расправе и радионице. Важно је активно укључити запослене у пракси, а по потреби ангажовати и експерте из окружења. Досадашњи начин спровођења приправничког стажа и полагања стручног испита није се показао ефикасним.

Стручно оспособљавање (стажирање), на нови начин, треба омогућити свим инжењерима шумарства одмах (у кратком року) након дипломирања. За вријеме стажирања они би прошли све фазе рада, односно области шумарства у пракси. Стажирање би се спроводило под сталним вођењем и надзором ментора (руководиоца програма). У току стажирања исказала би се склоност појединаца према ужим специјалностима. Стажисти би сакупљали бодове по утврђеним критеријумима и тако се доказивали, што би онима са више бодова давало предност при запошљавању у стални радни однос.

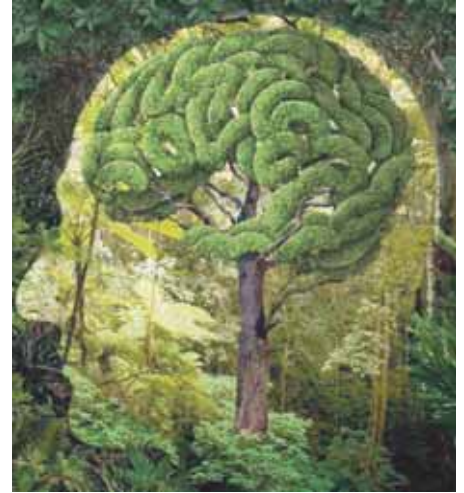
Чувари шума

Шумари, у ширем смислу ријечи сви који раде у сектору шумарства, по дефиницији су чувари шума. Да је заиста тако, треба стално доказивати на терену, у стварном животу. Наша професија данас није на добром гласу, а неки нас чак сматрају шумокрадицама. Углед некадашњег шумара (лугара) у униформи на терену и шумарског инжењера као стручњака мора се вратити. На нама је да промијенимо нешто у раду и покушамо да вратимо достојанство шумарској професији.

Данас су “све очи упрте” у шуму. Питамо се да ли још има добре шуме и хоће ли пословање бити позитивно? При томе заборављамо да приход на рачуну не мора да значи да се домаћински газдовало. Друштвено корисније било би да се окренемо људским потенцијалима. Ако имамо добар кадар, онда ћемо њему препустити да се брине за шуму и за велики приход који неће бити на штету шуме. Поставља се питање како доћи до таквог кадра? Реализација овог стратешког циља може се започети увођењем планског стажирања за све дипломиране инжењере шумарства.

Капитал су радници

Процес обнављања предузећа одвија се стално, док једни одлазе у пензију, други

се запошљавају. Какав је однос између пензионера и приправника, зависи од пословне политике. Ако се сваки нови радник гледа само као нови трошак (једна плата више), онда је то погрешно. Добар инжењер може да заради најмање једну плату.

Само након завршетка студија инжењере треба стручно оспособити за практичан рад и правилно их усмјерити. Они ће то касније вишеструко вратити и предузећу и друштву у цјелини.

Највећи капитал једног предузећа су његови радници. У том погледу “Шуме” треба да промијене стратегију од дефанзивне ка офанзивној. Треба тражити образован кадар, а не бјегати од запошљавања. Чињеница је да нови инжењери шумарства нису спремни за квалитетно самостално обављање стручних послова. Они се могу оспособити кроз осмишљено стажирање, кроз које би истовремено стицали добре пословне и радне навике, учили се тимском раду, колегијалности и култури у раду.

Сваки стажиста имао би од старта лични досије. Прве бодове пренио би са студија, а друге би добио на професионалном радном тестирању из општих способности и квалитета. И тако даље, бод по бод... Зар не би младим инжењерима - стажистима приликом свечаног потписивања уговора о стручном оспособљавању као поклон теренске чизме била добра порука.

“Драге колеге, обујте чизме - такмичење може да почне. Стажисти нека вам је са срећом”.

Све припремне активности за увођење стажирања, укључујући израду програма, могле би се реализовати кроз један мањи пројекат. Група чланова ЦЕФОР-а, у сарадњи са Савезом студената Шумарског факултета, већ је урадила пројектни задатак. За ову идеју прије седам година “Шуме” нису показале интерес.

Др Зоран Маунага, редовни професор

ПРОБЛЕМ КОРИШЋЕЊА БИОМАСЕ ИЗ ШУМА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Данас у свијету обновљиви извори енергије, међу које убрајамо и дрвну биомасу, учествују са 16,7% у укупној потрошњи енергије и производњи електричне енергије. Потреба за повећањем учешћа енергије из обновљивих извора подстакнута је чињеницом да је фосилних горива све мање, да су скупа и да изазивају промјене у саставу атмосфере гасовима са ефектом стаклене баште (климатске промјене – глобално отопљавање). При сагоријевању биомасе у атмосферу се емитује онолико угљен-диоксида колико биљка у току раста везује процесом фотосинтезе. Због тога је коефицијент емисије угљен-диоксида једнак нули.

У Европској унији Аустрија предњачи по производњи и употреби биомасе и биљежи пораст из године у годину. У овој земљи биомаса чини двије трећине свих обновљивих извора енергије. Словенија је достигла удио од 19,4% обновљивих извора енергије те задани циљ од 25% обновљивих извора енергије до 2020. године неће представљати проблем за ову земљу. У Србији се граде топлане на биомасу (Суботица, Рековац...), као и у Црној Гори (Мојковац). У Хрватској се реализује пројекат "Хрватских шума" под називом "16 управа шума подружница – 16 топлана на шумску биомасу" у сједиштима управа шума: Госпић, Делнице, Ђурђевац, Огулин... "Хрватске шуме" су потписале 19 уговора о испоруци дрвне сјечке за производњу електричне енергије и 4 уговора за производњу топлотне енергије. Годишња вриједност биомасе је 28,2 милиона евра. Годишња потреба за дрвном биомасом у Хрватској износи 1,246 милиона тона. Данашњи потенцијал "Хрватских шума" је 830.000 тона, од укупно 1.530.000 тона, колико је има на хрватском тржишту (процијењено је да у дрвној индустрији има 500.000 тона, а у приватним шумама 200.000 тона).

И у Републици Српској постоје примјери коришћења дрвног остатка за потребе производње топлотне енергије, карактеристични за раније пилане које су имале у свом саставу развијен систем за производњу топлотне енергије. Такав примјер постоји у Палама, гдје "Градске топлане" Пале снабдијевају топлотном енергијом установе, пословне просторе и станове у ужем градском језгру, са укупном грјаном површином од око 50.000 м². Основни енергент за производњу топлотне енергије чини биомаса - дрвни остатак (пиљевина и сјечка) из дрвног сектора, у укупној количини од око 25.000-27.000 нм³ (насипни метар кубни) или око 18.000-20.000 MWh. Технологија система даљинског грјања у Палама је застарјела и у свим фазама производње и дистрибуције топлотне енергије биљеже се велики губици. Систем функционише са укупном ефикасношћу од 54%, што проузрокује већу потрошњу енергента, топлотне губитке у котлу и

дистрибутивној мрежи, губитке воде и повећан негативни утицај емисија на животну средину.

У овој години Европска инвестициона банка за обнову и развој финансира је израду Студије изводљивости новог даљинског грјања у Палама, са новом топланом и проширивањем мреже за нових 120.000 м². Ово је први пилот пројекат ове врсте у Републици Српској и уколико се он реализује повољно, у пројекат са Европском банком за обнову и развој ући ће и сљедеће општине: Приједор, Градишка и Соколац.

У овом тренутку, можда и у наредних неколико година, набавка индустријског дрвног остатка неће представљати проблем, јер на подручју општине Пале и сусједних општина Соколац, Хан Пијесак и Рогатица може се обезбиједити потребна количина дрвног остатка из дрвног сектора. Због повећане потребе тржишта за пиљевином за израду пелета, смањује се учешће пиљевине у укупној маси дрвног остатка за потребе грјања из године у годину. Такав тренд је присутан и у ЕУ. На подручју општине Пале већ постоји постројење за израду пелета у Сумбуловцу. У сусједној општини Соколац најављена је изградња неколико погона за израду пелета: Гласиначко поље, Кнежина и Соколовићи, док је у

фази чекања реализација сличне инвестиције са фирмом "Green power" од децембра 2010. године. Очекује се да ће због тога пиљевине бити све мање на тржишту и због тога Студија упућује да се недостајућа количина енергента обезбиједи из шума Републике Српске.

Овдје почиње проблем, јер ЈП шумарства "Шуме Републике Српске" уопште у свом програму рада не врши производњу дрвног остатка из редовне сјече, изданацких шума и шумских култура.

Да у шумама Републике Српске постоји велика количина шумске биомасе, показао је "Програм коришћења шумске биомасе из шума Републике Српске", који је 2013. године у сарадњи са Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске урадило ЈПШ "Шуме Републике Српске" – Истраживачко-развојни центар Бањалука. Вођа тима био је проф. др Милорад Даниловић. Програм се односи на шуме којима газдује ЈПШ "Шуме Републике Српске" и он је показао да постоје основне претпоставке и ресурси да се уђе у фазу коришћења шумске биомасе из наших шума. Укупна количина ивера (сјечке) који се потенцијално може добити од шумског остатка из високих састојина са природном обновом, деградираних природних састојина,

шумских култура и изданаких састојина износи 762.361 nm^3 . У калкулацију се ушло са 37% коришћења шумског остатка. Да би се користила ова дрвна маса, потребно је извршити промјену начина рада на пословима коришћења шума. То подразумева примјену одговарајућег метода сјече и израде (метода дијелова крупног дрвета или неког другог у зависности од услова рада), изградњу већег броја привремених стоваришта одговарајуће величине, повећање отворености шума секундарном мрежом путева, повећање отворености шума примарном мрежом путева и реконструкција постојећих, знатно већи степен организације рада на пословима коришћења шума, набавку потребних средстава рада, обучену радну снагу и др.

На бази вишегодишњих истраживања техника и технологија коришћења шумског остатка у брдско-планинским условима из високих и изданаких састојина развијен је метод обраде и извлачења крупних дијелова и цијелих стабала до помоћног или главног стоваришта. Радник моториста након обарања стабла обави кресање грањевине испод 3 cm са кором, која остаје у шуми, а на осталим дељим грањима изврши нарезивање у зони стопе гране, како би се постигла флексибилност товара приликом транспорта и смањило оштећивање на дубећим стаблима приликом извлачења стабла. Послије привлачења дијелова крупног дрвета у састојини не остаје дрвни материјал који је предмет коришћења, у поређењу са сортиментним методом гдје је потребно, осим техничког облог дрвета, извршити и транспорт просторног дрвета, које се налази израђено непосредно поред пања. На овај начин би трошкови ивера (сјечке) били мањи, односно производња ивера би се одвијала у оквиру технолошког процеса коришћења шума. Знатне уштеде би се оствариле у првој фази транспорта, чији трошкови највише учествују у укупним трошковима производње ивера. Осим тога, трошкови иверања би били мањи због груписања дрвног материјала на привременим стовариштима, односно гдје је могуће остварити већу искориштеност капацитета иверача.

Трошкови иверања дрвног материјала варирају у зависности од типа иверача и структуре материјала. Трошкови производње биомасе од грањевине четинара, предочени у Програму, састоје се од: цијене сировине на пању 2,86 KM/nm^3 , трошкова прве фазе транспорта 1,2 KM/nm^3 и трошкова иверања 5,0 KM/nm^3 или укупно 9,16 KM/nm^3 . На ову цијену треба додати цијену превоза до топлане (енергане) и укључити ПДВ. Ова цијена се у потпуности уклапа у цијену ивера (сјечке) исказану у студији Европске банке за обнову и развој за паљанску топлану (20 KM/nm^3) у кругу топлане, те цијена произведене топлотне енергије на овај начин одговара цијени топлотне енергије произведене путем електричне енергије.

У Хрватској се за потребе енергента користи и ивер (сјечка) од огревног дрвета, што проузрокује вишу цијену енергента, а тиме и вишу цијену топлотне енергије. На бази података ЈПШ "Шуме Републике Српске" о продаји огревног дрвета локалном становништву и институцијама из државних шума, произлази да око 80.000 домаћинстава користи дрво из државних шума као огревну сировину, под условом да једно домаћинство троши просјечно 5 m^3 огревног дрвета годишње. Количина огревног дрвета које годишње користе становништво и институције из државних шума износи око 450.000 m^3 . Овој количини треба додати и дрво које користи ХИ "Дестилација" Теслић и друга мања постројења, као и дио целулозног дрвета које купује фабрика "Наатрон" Маглај.

У ШГ "Јахорина" Пале аутору ових редова дали су информацију да се за потребе производње енергента за топлану у Палама може издвојити око 10.000 m^3 огревног дрвета годишње. Цијена огревног дрвета тврдих лишћара друге класе по важећем цјеновнику износи 52 KM/m^3 без ПДВ-а. Када се на ову цијену додају трошкови ПДВ-а, цијена, иверања и други манипулативни трошкови, укључујући превоз сјечке до топлане, добићемо цијену енергента око 30 KM/nm^3 . Ову цијену енергента не може поднијети садашња цијена топлотне енергије, када се зна да садашња цијена индустријске сјечке у кругу топлане у Палама износи 19,5 KM/nm^3 . Из овога произлази констатација да се огревно дрво, као дрвни сортимент, не може користити за производњу топлотне енергије због високе цијене.

Чињеница је да ће се веома брзо отпочети са коришћењем шумске биомасе из наших шума на начин како се то ради у ближе и даљем окружењу. За то постоји потреба, такође и прописи Европске уније усмјеравају земље чланице, кандидате и потенцијалне кандидате у том смјеру. Можда ће коришћење биомасе директно организовати ЈПШ "Шуме Републике Српске" путем својих организационих дијелова, можда ће формирати фирму кћерку по узору на "Хрватске шуме", а можда ће то бити дозвољено приватним предузећима.

За обављање појединих послова у оквиру "Хрватских шума" формиране су фирме кћери. Међу њима, у жељу за што ефикаснијим коришћењем шумске биомасе и стварањем економске користи, основано је трговачко друштво "Шумска биомаса" д.о.о. с примарним задатком организовања тржишта дрвном

сјечком, односно организовањем прикупљања шумске биомасе, иверања и продаје дрвне сјечке.

На републичком и европском нивоу постоје значајни документи који упућују на коришћење биомасе као енергента. Стратегија развоја шумарства Републике Српске 2011-2021. даје значајно мјесто биомаси и њеном коришћењу. У одјељку 2: Приказ стања шума, шумарства и кључних проблема шумарског сектора даје се значајно мјесто коришћењу биомасе за добијање топлотне енергије (стр. 27). Наводи се да у Републици Српској постоје велике могућности за коришћење постојеће биомасе у шумама и за проширење ланца вриједности у шумарству. У SWOT анализи под снагама се дефинише велики потенцијал за производњу биомасе (стр. 62), једна од слабости представља недовољна искористивост шумских ресурса у енергетске сврхе (стр. 64), а као шансе у анализи представља коришћење биомасе за енергију (стр. 65).

У Акционом плану о биомаси, релевантном документу за шумарство Европске уније, пише да план представља мјере повећања развоја употребе енергије из биомасе. Обухвата више од 20 акција, гдје се покушава смањити зависност ЕУ од употребе фосилних горива, смањити емисије са ефектом стаклене баште и стимулисати економски развој руралних подручја.

Постојећи закон о шумама Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број 75/08 и 60/13) даје могућност израде дрвног остатка из наших шума, с тим да се у члану 8, тачка "л" допуни израз "коришћење шума" са коришћењем дрвног остатка, као што је то регулисано законом о шумама сусједних земаља (Хрватска, Србија, Црна Гора).

ЗАКЉУЧАК

Намјера аутора овог чланка је да охрабри ЈПШ "Шуме Републике Српске" да у оквиру свог пословања добро испланира све активности на организацији и реализацији овог веома важног пројекта, којим се обезбјеђује еколошки чист енергент, остварују додатни приходи, запошљава нова радна снага и остварује одрживи развој руралних подручја Републике Српске. Сасвим сигурно ово није лак задатак. ЈПШ "Шуме Републике Српске" су у том правцу начиниле неколико важних корака. Први корак је израда "Програма коришћења шумске биомасе из шума Републике Српске" (јун 2013). Други корак је начинило Удружење шумарских инжењера и техничара Републике Српске у јулу 2013. године организовањем семинара у ШГ "Сјемећ" Рогатица на тему "Коришћење шумске биомасе из шума РС", на коме су учествовали представници ЈПШ "Шуме Републике Српске". Предстоји само конкретизација потребних активности на терену.

Др Славко Кујунџић

Шуме у прошлости

Шуме од старог вијека до освајачке Турске

- У својој бурној историји, од аутохтоних српских племена, званих илирска племена, и освајача Римљана, те српских буна и устанака до подјеле великог Римског царства (крајем 4. вијека, 390. године), када простор касније назване Босне припада Западном царству, може се рећи да географски, политички и цивилизацијски никад није потпуно припадала ни Истоку, ни Западу.
- До 6. вијека Босна не постоји под тим именом, али тај простор је био под Источним Готима тј. Остроготима, а затим под Византијом, тачније Источним римским царством, да би ове (и сусједне) области опустошили Авари.

У 7. вијеку, послије 671. године, српски краљ Будимир, црквено име Светопелек, подијелио је своју Загорску Србију на банате и жупе. Тада јачају обласни господари. До 12. вијека ове покрајине припадају Србији (углавном), а често их нападају Угари и други освајачи.

Као снажнија српска област Босна почиње да се развија за вријеме Калиновић бана или Кулин-бана и његових наследица, у 13. и 14. вијеку. Твртко I, најмоћнији владар Босне у Србији, проширио је своју власт и утицај на Горње Подриње и Требиње са Приморјем и крунисао се 1377. године за краља Србије са сједиштем у Босни, именом краљ Србљем: Рашке, Босне, Далмације и Приморја. Не задуго, јер, како то бива код Срба, а и код других јужнословенских народа, несложни наследици Тврткови подлијежу турском утицају.

Турци под Мехмедом II Освајачем заузимају Босну (1463. први пут и за кратко), а затим и Херцеговину (1482, односно 1501. године). Од ових области Турци образују свој погранични санџак. Одатле продиру у све српске земље између Драве и Јадрана. Босна, Доњи Крајеви, Усора, Соли, Херцеговина и друге српске области добијају исто османско уређење као и остале турске покрајине. Године 1580. Босна и њен шири простор, постаје пашалук са осам санџака у свом саставу. У 15. и 16. вијеку значајан дио српског становништва бива поисламљен, велики број и покатоличен од стране франјеваца. Исламизација је имала свој османски или мухамедански начин, али није утврђено да су исламизовани само властелини. То ће касније о својим посједима пронијети поисламљени Срби да би тако посједо прогласили својим, односно беговским.

У великом Бечком рату (1683-1699), када се Турци повлаче из Угарске, Босански пашалук губи своје територије у Далмацији, Лици и Славонији.

Природни услови за развој шуме у БиХ

Постанак, развој и опстанак шума зависи од врсте тла, климатских услова и друштвених прилика, односно од антропогеног (људског) фактора. Највећи простор тзв. Босне и Херцеговине покривен је мезозојским кречњацима и палеозојским шкриљцима. Распадањем таквих стијена ствара се тло веома погодно за развој шума. Преовлађујући типови земљишта су "terra rosa", као и смеђи подзоли. То су претежно кисела земљишта.

Најпространији дио Босне и шире има умјерено континенталну климу, која у вишем појасу прелази у субалпску и алпску. Те климатске разлике по надморским висинама, орографским и хидролошким приликама прати и одређена вегетација. Добро је познато да непосредно уз обале ријека и потока расту врбе, јохе, тополе, а на литицама стијена борови који имају жилу срчаницу. Између ових крајности у погледу влажности земљишта, расту јела, оморика, хрст и буква. Прелази из једне у другу природну средину нису оштри, често су постепени и међусобно се мијешају.

Релативно висока влажност ваз-

духа, просјечно изнад 70% у току године, један је од најважнијих услова за бујно растље. Познато је да киша и снијег у шуми два пута "падају" - други пут када, по престанку падавина, вода почне да капље са грана и лишћа. На овај начин се падавине продужавају, вода натапа земљиште дуже вријеме, па тло може да прими већи дио воде која доспијева на његову површину. Не треба занемарити ни улогу листинца и приземне вегетације на успоравање отицања воде. За разлику од голети, падавине су распређене током читаве године и ријетке су суше у дужим временским интервалима. Због тога је шума регулатор извора и врела, односно главни произвођач воде, питке и сваке друге. Зато се каже да је шума мајка воде, а вода је, уз храну, најважнији еколошки

фактор свих живих бића на нашој планети.

Повољни природни услови и одређене привредне и опште друштвене прилике у тзв. Босни и Херцеговини условили су настанак и опстанак великих комплекса вриједних “неотворених”, зрелих шума лишћара (буква, храст) и четинара (бор, јела, смрча) као и мјешовитих једнодобних шума. Те шуме типа прашуме биле су јединствене у Европи. Описане су у многим путописима и дипломатским извјештајима из 19. вијека. Наводимо само неколико примјера.

Аустријски генерални конзул у Турској царевини у Сарајеву, иначе Србин из Аустроугарске, Атанацковић, у свом извјештају из 1856. године наводи, између осталог, да планине око Сарајева посједују квалитетно дрво, на првом мјесту хрстовину, која је због своје чврстоће и компактности изванредно прикладна за бродоградњу.

Колега по струци, Бранислав Беговић, дугогодишњи врсни истраживач историје шумарства за вријеме владавине двије царевине (Турске и Аустроугарске) и једне краљевине, приуштио нам је још неколико извода о шумском богатству простора који називају Босна и Херцеговина.

И италијански конзул Дурандо је у свом исказу из 1846. године указао својим претпостављенима на велико и разноврсно шумско богатство наших крајева. Конзул још наглашава “да би министарство поморства овдје могло наћи толико дрвета колико му год буде потребно за своја бродоградилшта.”

Аустријски шумар Гутенберг, у свом извјештају из 1871. године, наводи да се у овим крајевима протежу “прашуме са састојинама букве, букве и јеле, букве и смрче, јеле и смрче, све до границе шумске вегетације, која се завршава појасом клековине. У доњем и средњем висинском појасу износила је висина стабала букве 90-100, а четинара 100-150 стопа.” (стопа = 32,5 цм)

Емил Хофман, аустроугарски шумарски референт, пишући о хрстовим шумама средином 19. вијека, каже: “Због спорог прираста стабла, квалитет је врло добар. Дрво има fine године и даје се лако цијепати и обрађивати. Та својства су створила за босанску хрстовину изванредан глас и формирала посебну трговачку марку ‘Босна’.”

Фердинанд Ласка, царски и краљевски капетан, страствени ловац и љубитељ природе, заљубљеник у љепоте тзв. БиХ, за коју и сам каже да му је била друга и драга домовина за све вријеме (12 година) службе, написао је у својој књизи “Ловство у Босни и Херцеговини” да су шуме највеће благо ових крајева. Други Аустрија-

нац, гроф Антон фон Перфал, који је походио ове крајеве као ловац, написао је у предговору за ову лијепо књигу, која је код нас преведена и објављена после више од 100 година, да су ово “дјевичански крајеви са својим мирним долинама и планинама и дивљим клисурама”.

Но, да се вратимо капетану Ласки и оставимо за час његово ласкање, вјерујемо искрено, када говори о шумама и дивљачи ових крајева, па да наведемо и његово, сада већ увелико остварено предвиђање о судбини шума у овим крајевима. Он каже: “Прије или касније, упркос стручном газдовању, доћи ће вријеме када ће издашност шума за сјечу нестати, вријеме када ће, нажалост, остати само мало за посјећи. Јер, иако у окупираним подручјима данас (крајем 19. вијека, прим. аут.) још има бескрајних шумских предјела, који се због удаљеног (неприступачног) положаја не могу користити, постоје и велике шумске области које су након извршене експлоатације у стадијуму подмлађивања, а шума, зна се, споро расте.”

Наши савременици, донедавно старији лугари Трифко Павловић и др., присјећали су се времена када су у јесен 1934. ишли по шумама у дознаку стабала за сјечу и премјер посјечених стабала. У 42. одјељењу газдинске јединице “Горња Прача”, шумски преддио Оштра глава, сјеверног дијела Јахорине, посјечено је тада дивовско стабло јеле у којем је било 45 м³ бруто масе, а нето 38 м³. Тада је у том честару, који се простирао на око 3.000 ха, било на хиљаде таквих стабала која су имала прсни пречник око 120 цм, а чија се висина кретала око 50 м. Ова оријашка стабла била су у унутрашњости дјелимично трула, а њихова старост била је око 200 година. Није само Оштра глава имала велики број прашумских стабала.

Шумска резонанса

Такав је био и један дио Равне планине (Пале), на којој су се између два свјетска рата налазили прашумски комплекси. На овој планини расло је дрво - раритет, несвакидашње стабло оморике (смрче) звано “резонанса”. Наиме, ово стабло има толико збијене године да се не могу уочити голим оком. Тако на попречном пресеку има на сваком центиметру шест и више година. (Распростиру се у облику збијених таласа). Ово изванредно стабло ријетко је у шумама тзв. БиХ, а власти су, да би га заштитиле од незаконите сјече, предузимале посебне мјере. Стручњак је ишао кроз шуму и обиљежавао их црвеном бојом, као знак да се не смију дозначивати за сјечу. Резонанса или честика (чести години) расте на посебном, каменитом земљишту, не расте високо и веома је дуговјечна.

Стабла резонансе била су резервисана за потребе војске. Ова несвакидашња стабла, која се одликују чврстоћом и еластичношћу, употребљавана су за израду авиона и музичких инструмената. (Због звука који такво дрво производи и назива се резонанса).

Како је писао Лудвиг Димиц у књизи “Шуме и јавне установе у Босни и Херцеговини”, први пут издатој у Бечу 1905. године, изузетна стабла су се налазила у шуми близу Кључа. Када је група шумарских стручњака из Аустрије 1895. обилазила терен, запазила је необично стабло. Наиме, на подручју Црне горе (Кључа) нашли су стабло смрче висине 50-55 м и прсног пречника 100-120 цм. Мало даље наишли су на јелово стабло старо 350 година, високо 50 м, прсног пречника 137 цм и запремине око 30 м³. На пању једног стабла могло је да стоји двадесетак људи!

На Миленијумској изложби у Будимпешти 1896. године, приказано је босанско шумско богатство помоћу једне површине. Наиме, изложена је црноборова прашума из предјела Ревање, на десној обали Дрине (Вишеград). Ово одјељење имало је просјечну старост стабала око 150 година. Лежало је на серпентинској подлози, на дјелимично равном, а дјелимично према сјеверу благо нагнутом терену. Висина стабала износила је око 40 м, а пречник у прсној висини 120 цм, док је маса стабала била 27,7 м³ (бруто). Број стабала у овом одјељењу по једном хектару износио је 460, а дрвна маса 1.300 м³. У црноборовим шумама Подриња, просјек висине стабала износио је у оно вријеме око 45 м, са дрвном масом од 10-15 м³ по једном стаблу. Зато није чудо што се на малој површини налазила велика дрвна маса.

Мр Саво Живковић дип. инж. шум.

200 година од рођења Јосифа Панчића

ОТКРИО 102 И ОПИСАО 2.500 БИЉНИХ ВРСТА

■ Јосиф Панчић био је први предсједник Српске краљевске академије. Открио је бројне биљне и животињске врсте, као и нову врсту црногорице, која је по њему названа Панчићева оморика. Његово име носи и највиши врх Копаоника.

■ Био је и остао ботаничар свјетског гласа, једно од највећих имена науке и културе Србије, оснивач је многих научних дисциплина, научник који је најбоље познавао и описао флору Србије.

Јосиф Панчић био је лекар по позиву, а ботаничар по наклоности.

Рођен 5. априла 1814. године у Брибиру (код Сења), основну школу завршио је у Госпићу, гимназију у Ријеци, а медицину 1842. у Будимпешти.

Посећивао је и истраживао многе планине тадашње Кнежевине Србије, а највише се одушевљавао Копаоником, на коме је био 16 пута.

Као универзитетски професор (од 1853. године, када је постављен за професора лицеја, Панчић се посветио и научно-истраживачком раду, посебно из области ботанике, зоологије и геологије. За 42 године проучавања природе Србије, објавио је 42 научна дјела из наведених области.

У научном свијету прославио се откривањем ендемске врсте оморике на планини Тари 1875. године, у селу Заовинама. Научни назив ове оморике је "Picea omorika Pancic".

Најљепши опис Копаоника да сада, Панчић је дао у раду: "Копаоник и његово подгорје", објављеном 1869. године.

Биран је за првог ректора Велике школе у Београду 1866. године, а затим још 6 пута. Краљевска српска академија наука основана је 1. новембра 1866. године, а за првог предсједника постављен је Јосиф Панчић, 5. априла 1887.

Панчић је био зачетник планинарства у Србији и први планинарски водич.

О његовом животу и дјелу објављено је преко 100 научних радова и расправа.

Велику љубав према српском народу и науци Панчић је исказао у својој жељи да буде сахрањен на Копаонику.

Жељу су му испунили планинари Србије и САНУ - 7. јула 1951. године, када су земне остатке његове и супруге Милеве сахрањили у ковчегу од Панчићеве оморике у маузолеју, на врху Копаоника, који од тога времена носи име Панчићев врх (2017 м/нв).

Сагледавајући услове под којима се бавио истраживањима и на који начин је путовао по Србији без железнице и са слабим путном мрежом, изражавамо поштовање и дивљење великану науке.

На чеоној страни маузолеја, који је грађен од копаоничког гранита, на посебно украшеној и углачаној плочи уписан је следећи текст:

Остварујући завет Панчићев, преносимо га да овде вечно почива. Објављујемо и његову поруку упућену српској омладини: "Да ће тек дубоким познавањем и проучавањем природе наше земље показати колико воли и поштује своју отаџбину".

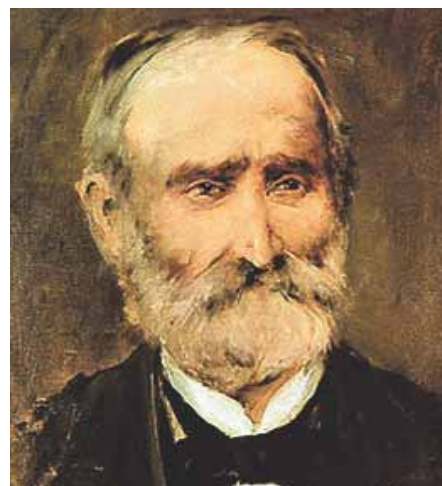
07.07.1951. године,
Српска академија наука
Универзитет у Београду
Планинарски савез НРС.

Открио је нову врсту четинара која је по њему названа Панчићева оморика, а по њему је назван и највиши врх Копаоника (Панчићев врх) на коме се налази маузолеј са његовим посмртним остацима.

Биографија

Јосиф Панчић рођен је 5. априла 1814. године, у селу Угрини, код Брибира, у Винодолу, Хрватска, као четврто дијете оца Павла и мајке Маргарите. Родитељи су му били сиромашни, а стриц је био у Госпићу архиђакон, те га је он узео себи и старао се о његовом школовању. Основну школу изучио је у Госпићу, у Лици, а гимназију у Ријеци. Из Ријеке је прешао у Загреб (1830) да настави школовање у високој школи *Regia Academica Scientiarum*. У додиру са Мађарима сазнао је да у Пешти постоји Медицински факултет, на коме се у то вријеме одржавала и настава из природних наука, и пожелио је да тамо настави своје студије. Након завршетка медицинског факултета постао је доктор медицине (1842) изравивши тезу *Taxilogia botanica*, коју је посветио своме стрицу Гргуру. Умро је у Београду 25. фебруара 1888. године.

Није желио да ступи у државну службу и ријешио је да ради приватно, као лекар. Али, од љекарске праксе није могао да

живи, јер није имао довољно пацијената, а и они што су долазили били су већином сиромашни. Провео је двије године у Руксбергу, у Банату, где се бавио и васпитањем дјете власника тамошњих рудника Хофманова. За то вријеме упознао је флору Баната, обишао је и Делиблатску пешчару и пео се на Карпате, а у рудницама је упознао многе интересантне стигене и минерале.

Послије двије године отишао је у Лику да посети свога стрица и добротвора Гргура и брата Мату. Ту је правио излете по околини, пењао се на Велебит и прикупио доста биљака из флоре Приморја.

Одатле се упутио у Беч да доврши одредбу свога хербаријума и да у бечком Природњачком музеју проучи и одреди своје прикупљене биљке, а у исто вријеме је пратио и предавања чувеног ботаничара Ендлера. У Бечу се задржао годину дана, гдје се упознао са Вуком Караџићем, који га је упутио у Србију да ступи у државну службу.

Панчић је послушао Вука и дошао у Србију у мају 1846. године, за вријеме владавине кнеза Александра Карађорђевића. Али, како је Вук имао у Србији и доста непријатеља, његова препорука није вриједила ништа, па је Панчић постао сумњив и није могао добити то мјесто. Чекајући на постављење, обилазио је ужички крај и бавио се изучавањем биљног свијета.

Панчић је готово остао без средстава за живот и помишљао је да се врати, но у том моменту добија позив од Аврама Петронијевића, министра иностраних послова, који је имао фабрику стакла у непосредној околини Јагодине, да се привремено прими за љекара у том мјесту и да као љекар ради на сузбијању заразе трбушног тифуса, која се ширила међу радницима фабрике. Панчић је пристао, био је на тој дужности пола године и са успјехом је завршио свој посао.

Становници Јагодине завољели су Панчића као савјесног лекара и племени-тог човјека и када је Панчићу понуђено мјесто за физикуса у Неготину, Јагодина је тражила да задржи Панчића. У томе је и успјела и Панчић је у фебруару 1847. године постављен за контрактуалног лекара и физикуса јагодинског округа. Око половине јуна одлази у Алексиначку бању, одакле се први пут пење на Ртањ и Озрен. Исте године затражио је отпуст из аустроугарског поданства и поднио захтјев за српско држављанство.

Крајем године добио је премјештај у Крагујевац и постављен је на упражњено мјесто за привременог окружног физикуса. За вријеме службе у Јагодини, Панчић је одлазио и у Ћуприју и ту је упознао Људмилу, ћерку барона инжењера Кордона, коју је затим као лекар у Крагујевцу испросио и у јануару 1849. године вјенчао се у православној цркви у Ћуприји.

У току 1850. године примљен је за члана Друштва српске словесности, а 1853. постављен је за професора природних наука у Лицеју, најпре за контрактуалног професора, а када је 1854. добио српско држављанство др Јосиф Панчић постављен је за редовног професора у Лицеју, иако до тада није, сем докторске дисертације, имао ниједан публикован научни рад. Постављен је за професора само на основу сазнања и увјерења да је он најбољи познавалац флоре Србије. У Лицеју, касније у Великој школи Панчић је остао до краја живота.

Јосиф Панчић сахрањен је 1888. године у сандуку начињеном од Оморице на врху Копаника који по њему носи и име - Панчићев врх.

Панчићева оморика

Године 1855. Панчић је први пут чуо да у Западној Србији постоји посебна врста четинара - оморика. Десет година касније добио је двије њене гране. Требало је да прође још десет година да на планини Тари, у засеку Ћурићи, 1877. године, пронађе до тада непознати четинар који је касније по њему добио име - Панчићева оморика (*Picea omorika*).

Током свог вишегодишњег рада открио је 102 и описао око 2.500 биљних врста.

Био је члан у сљедећим ученим друштвима: Друштво српске словесности, први предсједник и редован члан Српске краљевске академије наука, Српског ученог друштва *Regia societas botanica ratisbonensis*, Српског археолошког друштва, Српског лекарског друштва, Певачког друштва и Друштва за пољску привреду.

Био је почасни члан баварског друштва *Polichia*, подринске "Слоге" и Алексин.

Био је дописни члан Југословенске академије наука и умјетности, Угарске академије наука, Бранденбуршког ботаничког друштва, Бечког геолошког института и Јестаственичког друштва у Шербуру, и Зоолошког ботаничког друштва у Бечу.

Од одличја имао је орден св. Саве првог степена, "Таковски крст" и "Крст друштва Црвеног крста".

Јосиф Панчић је за оморика, као четинар који се разликује и од јеле и од смрче, први пут чуо у ужичком крају 1855. године. Није успио да је пронађе приликом посјете овим крајевима 1861. године, али 1865. године наредио је да се за потребе Велике школе из западне Србије доставе гране са шишаркама свих четинара и ту су се нашле и двије гране оморике, међутим није било забиљежено одакле су донесене, нити ко их је послао. Већ сљедеће године кренуо је са својим ученицима на научну екскурзију по западној Србији и опет је није пронашао, иако је ишао путем који је пролазио поред природних станишта оморике. Панчић је не спомиње ни у својој књизи "Фауна кнежевине Србије" (1874). На крају, 1875. године Јосиф Панчић проналази оморика у Заовинама, а проналазак и опис је објавио на њемачкој језику, у чланку "Један нови четинар у Источним Алпима", а опис биљке је написан како то и данашња ботаника захтијева, на латинском језику. Одмах је почело оспоравање у научним круговима да се ради о новој врсти коју је Панчић назвало *Picea omorika* P., а често јој је течао и "ледена лепотица". Панчић је ипак издржао критику науке и нова врста је добила име по њему - Панчићева оморика. Успио је да лоцира и нека друга природна станишта оморике. Карло Малш 1934. године открива најинтересантније налазиште Панчићеве оморике на Митровцу - Црвени поток или Тепих ливада, што представља једино налазиште оморике на тресетишту.

Панчићева оморика као "живи фосил" свјетске флоре представља научну загонетку (поријекло, смањивање природне средине само на средњи ток ријеке Дрине, слабост у конкуренцији са другим биљним врстама, осјетљивост на негативно дјеловање човјека у природним стаништима, а са друге стране јако добро успијевање у загаћеним урбаним условима). Каниц у свом путопису наводи да су Панчићеву оморика Римљани користили због издржљивости за подупирање рудничких јама у Босни.

Ramonda serbica

Ramonda serbica (српска рамонда, колачић или цвијет феникс) је ендемска биљка централног Балкана из породице Gesneriaceae. Биљку је открио Јосиф Панчић 1874. године у околини Ниша. *Ra-*

monda serbica је остатак суптропске флоре Европе и Медитерана, највјероватније афричког поријекла. Веома је слична биљци *Ramonda nathaliae* и сматра се да се од ње полиплоидијом одвојила током терација у самосталну врсту.

За ову биљку је карактеристична и појава да и уколико се потпуно осуши, може поново да оживи уколико се залије. Ову могућност да се из стања анабиозе поново врате у живот посједује веома мало биљака цвијетница. У Европи, сем врста рода *Ramonda*, само још двије цвијетнице могу да се врате из анабиозе (*Haberlea rhodopensis* и *Jankaea heldreichii*).

Листови су јој скупљени у приземну розету, ромбични до елиптично-ромбични. По ободу су неправилно и крушно назуљени.

Станиште ове биљке су пукотине кречњачких стијена, најчешће у заштити шумске вегетације. Живи у клисурама и нижим планинским гребенима, на надморској висини од 150-1.800 метара. Чешће се налази у брдском и нижем планинском региону на надморским висинама од 300 до 1.000 м. Насељава само сјеверно експониране стијене. *Ramonda serbica* са другим биљкама образује реликтне хазмофитске заједнице, од којих су најзначајније *Ceterachi-Ramondactum serbicae* и већи број заједница типа *Musco-Ramondetum serbicae*. Такође, на стаништима гдје се преклапа са *Ramonda nathaliae*, у зонама симпатрије, образује субасоцијацију *Ceterachi-Ramondetum serbicae ramondetosum nathaliae*.

Ramonda serbica је ендемит централног дијела Балканског полуострва.

Насељава сљедеће земље: Албанију, Бугарску, Грчку (Епир), Републику Македонију, Србију и Црну Гору.

Због неприступачности највећег дијела станишта, није примјећено опадање бројности популација ове биљке. Међутим, приступачни дијелови станишта (стијене поред путева) као и мале локалне популације су у великој мјери редуковане и на ивици су нестанка због експлоатације од стране сакупљача. Према истраживањима, у источној Србији (Сићевачка клисура, Јелашничка клисура, клисуре сјеверних падина Шар планине) бројност популације на 5 м² варира од 10 до 350 јединки. У узрасној структури претежно се јављају репродуктивни адулти. Млађе узрасне класе су честе у заједницама са маховинама.

У Србији је *Ramonda serbica* заштићена као природна ријеткост.

Приредио Н. Жугић

ЕВРОПСКЕ МРЕЖЕ ЗА ОЧУВАЊЕ БИОЛОШКЕ РАЗНОЛИКОСТИ

Семинар под називом "Од почетака биолошке разноликости до provedбе и управљања Европске мреже за очување биолошке разноликости", одржан је од 23. до 24. јануара 2014. године, у просторијама Шумарског факултета Универзитета у Бањалуци. Тим пројекта "Подршка за провођење Директиве о птицама и Директиве о стаништима у БиХ" упутио је позив на први научни семинар, свим укљученим Министарствима и другим нивоима власти и невладином сектору, који учествују у оснивању мреже "Натура 2000" у БиХ. Семинару је присуствовало преко 50 учесника.

Семинар је званично отворио декан Шумарског факултета Проф. др Зоран Годведар, а оквирну тему семинара презентовао је експерт др. Жан-Пол Хереманс из компаније "Prospect C&S", стручњак за очување природе, Директиве Европске уније те "Натуре 2000". Поред др. Хереманса, на семинару су учествовали и чланови експертског тима др Алаксандер Голуб из Словеније - лидер пројекта - и др Ивојло Зафиров, експерт за биодиверзитет из Бугарске.

На семинару су презентоване теме:

- Поријекло и историја вегетације у Европи од краја задњег леденог доба. Историја вегетације је прича о клими и прича о стаништима које је направио човјек: Поријекло концепта етно-крајолика и француског појма "terroirs".
- Разлике које постоје између различитих дијелова Европе, које се морају узети у обзир при одређивању приоритета и утврђивању подручја.
- Важност отворених станишта у односу шумских станишта за биолошку разноликост.
- Преглед историје и коријена мреже заштићених подручја у Европи и сви-

јету, поријекло и развој Emerald / NATURA 2000 мреже.

- Стратегија очувања природе: с циљем да се пронађе "најбоља вриједност за новац" у природи и очувању биолошке разноликости. Законска основа за НАТУРА.
- Увод у обнову, управљање и праћење станишта (биодиверзитет) Натура 2000; општи концептуални аспекти.
- Финансирање НАТУРА 2000 у европском контексту: процјена потенцијалних трошкова.
- Потенцијални извори финансирања и механизми. Институционално финансирање и самофинансирање. Укључујући високе природне вриједности обрадиве површине ХНВФ у вези с отвореним стаништима и етно-крајолика.

"Натура 2000" је језгро очувања природе ЕУ и биоразноликости. Два снажна европска прописа чине темељ политике ЕУ као одговор на ту обавезу искључиво на научној основи - Директива о птицама и Директива о стаништима. Циљ мреже је осигурати дугорочан опстанак најзначајнијих животиња и биљака Европе, као и

њихових окружења у свим државама чланицама. Еколошка мрежа "Натура 2000" омогућује активности уз посебну бригу за природу путем одрживог управљања, како еколошки тако и економски. Мрежа "Натура 2000" је научно утемељен процес очувања природе, који је законски дефинисан и обухвата потребе друштва.

"Натура 2000", такође, испуњава обавезу Заједнице у оквиру УН Конвенције о биолошкој разноликости. Пројекат "Подршка за провођење Директиве о птицама и Директиве о стаништима у Босни и Херцеговини" је фокусиран на подршку институцијама БиХ приближавању стандардима заштите околине у Европској унији. Пројекат ће подржавати иницијалне кораке у развоју "Натура 2000" мреже широм БиХ и одговарајуће стратегије за њену имплементацију и планове управљања.

Пројекат укључује:

- Припрему приједлога подручја "Натура 2000",
- Израду смјерница планова управљања,
- Израду планова за три одабрана "Натура 2000" подручја,
- Израду нацрта прописа/уредби у циљу

подршке успостављању "Натура 2000" мреже,

■ Успостављање информационог система за "Натура 2000" и комуникацијску подршку.

Приједлог за "Натура 2000" подручја у БиХ обезбједиће тим домаћих стручњака уз координацију међународног тима експерата. Приједлог за "Натуру 2000" БиХ ће обухватити значајне потребе друштва, као што су, на примјер, туризам и пољопривреда. Босна и Херцеговина је већ прихватила различите правне документе на различитим нивоима власти и одговорности око очувања природе. Пројекат ће подржати институције с приједлозима докумената потребних за "Натура 2000".

Дводневни семинар "Од почетака биолошке разноликости до provedбе и управљања Европске мреже за очување биолошке разноликости" одржан је у просторијама Шумарског факултета Универзитета у Бањалуци. Како је и најављено, семинар је званично отворио декан факултета др Зоран Говедар.

Семинар је окупио више од 50 учесника, међу којима су били представници Министарства спољне трговине и економских односа БиХ, Фонда за околиш БиХ, Министарства околиша и туризма ФБиХ, Министарства пољопривреде, водопривреде и шумарства ФБиХ, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде РС, Владе Брчко дистрикта БиХ, националних паркова те невладиних организација.

Ове институције учествују у оснивању мреже "Натура 2000" у БиХ, која има за циљ да осигура дугорочан опстанак најзначајнијих животиња и биљака Европе,

као и њихових окружења, у свим државама чланицама ЕУ.

Вођа пројекта "Подршка за провођење Директиве о птицама и Директиве о стаништима у БиХ" Александер Голоб нагласио је да је циљ пројекта испуњавање критерија Европске уније о заштити околиша, од којих зависи доступност средстава за инвестиције у инфраструктурне пројекте у БиХ.

"Једна од наших активности је упознавање јавности о значају биодиверзитета, с обзиром на то да је Босна и Херцеговина богата различитим животињским врстама и стаништима, што би могло допринијети биодиверзитету Европске уније", објаснио је Голоб.

Он је додао да је Jean-Paul Herremans, стручњак за очување природе из компаније "Prospect C&S", током семинара изнио најважније принципе за очување биодиверзитета, на шта се БиХ обавезала потписивањем међународних конвенција.

Приједлог за "Натура 2000" подручја у БиХ обезбједиће тим домаћих стручњака уз координацију међународног тима експерата. Приједлог за "Натуру 2000" БиХ ће обухватити значајне потребе друштва, као што су, на примјер, туризам и пољопривреда. Босна и Херцеговина је већ прихватила различите правне документе на различитим нивоима власти и одговорности око очувања природе. Пројекат ће подржати институције с приједлозима докумената потребних за "Натура 2000".

"Натура 2000" је језгро очувања ЕУ природе и биоразноликости. Два снажна европска прописа чине темељ политике ЕУ као одговор на ту обавезу искључиво на научној основи - Директива о птицама и

Директива о стаништима. Циљ мреже је осигурати дугорочан опстанак најзначајнијих животиња и биљака Европе, као и њихових окружења у свим државама чланицама. Еколошка мрежа "Натура 2000" омогућује активности уз посебну бригу за природу - путем одрживог управљања, како еколошки тако и економски. Мрежа "Натура 2000" је научно утемељен процес очувања природе, који је законски проведив и обухвата потребе друштва.

"Натура 2000", такође, испуњава обавезу Заједнице у оквиру УН Конвенције о биолошкој разноликости. Пројекат Подршка за провођење Директиве о птицама и Директиве о стаништима у Босни и Херцеговини фокусиран је на подршку институцијама БиХ приближавању стандардима заштите околиша у Европској унији. Пројекат ће подржавати иницијалне кораке у развоју "Натура 2000" мреже широм БиХ и одговарајуће стратегије за њену имплементацију и планове управљања. Пројекат укључује припрему приједлога подручја "Натура 2000", смјернице планова управљања, израду планова за три одабрана "Натура 2000" подручја, нацрт прописа/уредби у циљу подршке успостављању "Натура 2000" мреже, успостављен информациони систем за "Натура 2000" и комуникацијску подршку.

Пројекат "Подршка за провођење Директиве о птицама и Директиве о стаништима у БиХ" трајаће до септембра 2014, а проводи се на територију цијеле Босне и Херцеговине.

(Више о пројекту можете пронаћи на: www.natura2000.ba)

Проф. др Зоран Говедар

Да се не заборави

ОСАМНАЕСТ ГОДИНА ОД НЕСРЕЋНОГ СЛУЧАЈА

Ове године навршава се деветнаест година од несрећног случаја када је аутобус ШГ "Горица" Шипово наишао на заосталу противтенковску мину укопану и маскирану на шумском путу Ђулет - Родуша. Мина је експлодирала и уништила предњи дио аутобуса. На лицу мјеста је погинуо Мирко Маркез, а тјелесне повреде задобило је још седам радника ШГ "Горица" Шипово.

Мирко Маркез рођен је 25.12.1946. године у Јању, село Ваган, од оца Саве и мајке Драгиње. Одрастао је у вишечланој патријархалној породици.

Основну школу завршио је у Стројицама, а средњу (шумарску техничку) у Сарајеву, 1967. године. Своје дјетињство провео је у Јању, на пропланцима Виторога, као и многа дјеца тог краја. Волио је природу, шуму и живио је за њу. Послије завршене средње школе одлази у војску (школу резервних официра), а потом заснива радни однос у ШГ "Горица" Шипово. Дао је свој велики допринос у развоју овога колектива, радио је на пословима референта за узгој и заштиту шума, дознаке и управника радних јединица.

Послове је обављао с лакоћом, јер је био посвећен своме позиву са увјерењем да човјек вриједи онолико колико може да помогне и пружи другима. Био је дружелубив, духовит и забаван, уливао је сигурност и повјерење. Примјер је поштењег, народног

човјека, који је био омиљен међу радницима, увијек је имао разумијевања за њих, да им помогне и изађе у сусрет, да се нађе када треба. Радо га и данас спомену у причама и кажу "ДА ОНО МАЈКА ВИШЕ НЕ РАЂА".

Као прави патриота, у рат се укључио када је српском народу било најтеже и када је био најугроженији, у рат је ушао са чином капетана прве класе, а у току рата добио је чин мајора. Остаће запамћен по витешком понашању приликом повлачења наше војске из окупираног Шипова.

Његова интелигенција, познавање природе, "сваке шумске стазе", способност да брзо и смирено реагује у стресним ситуацијама, спасила је животе и многи борци који су и данас живи дугују њему захвалност.

Своју пажњу, знање и енергију након рата усмјерио је у опоравак ШГ "Горица" Шипово. Био је распоређен на послове управника РЈ "Родуша" све до несрећног случаја, који се десио 01.07.1996. године.

Војо Ракита Учо

Траговима прошлих времена

ИЗ ПОТОКА ПРЕКО ТЕХЕРАНА ДО ИСТ РИВЕРА

■ Након што је, на Универзитету у Монпељеу одбранио докторску дисертацију на тему “Планинске прашуме Динарских Алпа – масив Клековаче и Грмеча,” Бјелорус Свевлад Трегубов у Техерану оснива Шумарски факултет, а потом постаје истакнути службеник Уједињених нација

Много је прича, још од почетка двадесетог вијека, којих се данас тек понеко сјети. А тако не би требало да буде.

Ото Штајнбајз

Баварски индустријалац Ото Штајнбајз од “Босанско-херцеговачког индустријског ерара” купује право на експлоатацију шума у планинским масивима Клековаче, Луњеваче, Срнетице и Осјеченице. Овај “богати човек који је видио даље од других” новој фирми, и то још 1900. године, даје назив “Босанска шумска индустрија - акционарско друштво Ото Штајнбајз”.

Исте године у Дрвару почиње да ради, за то вријеме, модерна пилана са седамнаест гатера, који су дневно прорезивали око 1.100 кубика дрвета. Само годину дана касније Дрвар је имао већ 2.800 радника. Биле су то године у којима је ова, сада већ радничка варош, касније ће се то и догодити, кренула путем једног од најзначајнијих индустријских центара у Босни.

Исте године почела је да се гради и ускотрачна железничка пруга Книн - Личка Калдрма - Дрвар - Оштрел, која је пуштена у саобраћај само двије године последије. Она је, осам година касније, продужена за нову дионицу до Срнетице, Рибника и Чардака. Тих година у Дрвару, а заправо у погонима велике империје Ота Штајнбајза, било ја запослено између осам и десет хиљада радника.

Свевлад Трегубов

Међу људима који су посебно обилежили вријеме прошло био је Бјелорус Свевлад (Всеволд) Трегубов. Рођен у породици Бјелогардејаца која је била на страни царске Русије, да би спасио главу, Трегубов је, половином 1919. године, бјежећи од болшевика, напустио Русију. Отиснуо се у свијет и прво дошао до Београда, у коме завршава Шумарски факултет. Овај, касније ће се то видјети,

стручњак свјетског гласа, потом стиже у Поточе, шумско радилиште у њедрима Клековаче, гдје борави од 1930. до 1941. године. Подно Клековаче годинама је припремао своју докторску дисертацију, коју је касније бранио и одбранио у Француској.

Дрварчанин Војин Буцало, један од наших најпознатијих стручњака у области шумарства, наводи да је Трегубов одбранио докторску дисертацију на тему “Планинске прашуме Динарских Алпа – масив Клековаче и Грмеча,” али и то да је “ту дисертацију одбранио, не на Сорбони, како неки тврде, већ на Универзитету у Монпељеу.

Када су у Дрвару одјекнули први пуцњи устаника који су најавили почетак рата у овом крају, Трегубов одлази у Завидовиће. Тамо се скрива од усташа, да би потом отишао у партизане. По завршетку рата, Трегубов одлази у Словенију, гдје постаје републички министар за шумарство. Касније је био ангажован и у Агенцији Уједињених нација за исхрану и пољопривреду – ФАО. Био је и директор Пројекта Уједињених нација у Ирану. У Техерану је тада основао и Шумарски факултет. Службеник Уједињених нација остао је све до свог пензионисања. Умро је Љубљани 1974. године.

Рунолист

Предсједништво Аустријског зоолошко-ботаничког друштва у Бечу, 1909. године затражило је од аустријске владе да “дио Клековаче буде издвојен и заштићен”. Захтјеву се касније удовољило, због чега је у овом крају, поред осталог, сачувано и више од хиљаду биљних врста.

Само гљива, више је од три стотине врста. У Клековачи расте и рунолист “капиталац” (тако се зову крупни примјерци било које врсте) како су га љубитељи природе одавно “крстили”. Многи причају да рунолиста, попут оног са Клековаче “нема нигдје у динарском систему иако га има од Пиринеја па чак до Јапана.”

Вршак

Спор око шуме Вршак, на подручју предратне дрварске, а данас Општине Источни Дрвар, траје већ педесет и осам година. У питању је осамдесетак хектара, кажу стручњаци, најквалитетније црногорце у овом дијелу Балкана.

Прве спорове, али око пашњака на истом локалитету, водили су сељани Увале, још тридесетих година двадесетог вијека, да би прво рочиште, али сада са ревирима јеле и смрче, било одржано 1952. године у Среском суду у Дрвару. Од тада спорови око Вршка водили су се у Бихаћу, Сарајеву, Бањалуци и Мркоњић Граду.

Моторне пиле и плате

Прве моторне пиле, на радилиштима у Клековачи уведене су почетком шездесетих година сада већ прошлог вијека. Најприје је то била руска дворучна моторна пила дружба, тешка око педесет килограма. Њоме су морала руковати два радника. Затим су дошле једноручне пиле соло па онда партнер Р - 11 и партнер Р - 12.

Милан Дамјановић, тада шеф радилишта у Потоцима, каже да је курс обуке за руководе моторкама држао Перо Адамовић. Баш због увођења моторних пила у шумска радилишта, Управни одбор прихватио је, 1967. године, Адамовићев приједлог да се мијења систем награђивања, пошто дотадашњи нимало није стимулисао раднике да више раде.

А колико су тада зарађивали радници “Грмеча” односно “Клековаче”, види се у шихтерицама, односно платним листама. Тако је, на примјер, тадашњи предсједник општине Дрвар Ђуро Карановић имао плату око 186.000 динара, а Љубан Лукач, директор “Грмеча”, шест хиљада динара мање. Управник радилишта примао је тада 176.000, док су сјекачи, истовремено, зарађивали и по 300.000 динара!

Славиша САБЉИЋ

Човјек мајке природе

- Стручно занимање Јове Травара било је много шире него што су то захтијевала радна мјеста на којима је радио. Поред педологије, фитоценологије и типологије шума, посједовао је знања из свих еколошких области: флористике, дендрологије, петрографије, геологије и др.
- Цијели свој вијек страствено се бавио гљивама (по чему је за живота ушао у легенду), расадничком производњом, коришћењем шумских производа те силви - и хортикултуром.

ЈОВАН ТРАВАР је, након кратке болести, преминуо 26.08.2013. године.

Рођен је 19.01.1938. године у Стекеровцима, код Гламоча. Дјетињство је провео као ратно сироче, по домовима и школама у Лиштици, Требињу, Турбету и др. Средњу шумарску школу завршио је у Бањалуци, а шумарски факултет у Сарајеву, јула 1963. године, чиме је стекао звање дипломираног инжењера шумарства.

Свој радни вијек започео је као приправник у Шумској управи у Гламочу од 1963. до 1964. године, након чега је био асистент Института за шумарство у Сарајеву из области фитоценологије и педологије у периоду 1965-1971. година. Радио је као и руководилац Службе за уређивање шума, ООУР "Шумарство" у Гламочу од 1971. до 1974, након чега је био виши стручни сарадник Института за шумарство у Београду од 1977. до 1980, а затим је рад наставио као виши стручни сарадник на Институту за тополарство у Новом Саду од 1974. до 1977. године. Дио радног вијека провео је радећи на пословима главног пројектанта - координатора у ИРПЦ "Српске шуме" Бањалука, у периоду 1980-2003. године, након чега је пензионисан 2003. године. Као хонорарни сарадник на Шумарском факултету у Бањалуци, на предметима фитоценологија и типологија шума, радио је од 1994. до 2002.

Током своје радне каријере учествовао је у великом броју најразноврснијих послова из домена шумарске струке, често незамјенив у њима. Био је активан учесник инвентуре шума на великим површинама за БиХ од 1964. до 1968, као асистент за педологију и фитоценологију. Његово завидно искуство и рад на картирању шумске вегетације и земљишта, те изради више тумача педолошких, вегетацијских и типолошких карата, за више шумскопривредних подручја у БиХ, од 1969. до 1994. године, и дан-данас служи као основа за рад свима нама, чиме је оставио свој неизбрисив траг у шумарству. Такође је радио на пословима главног пројектанта и координатора за израду шумскопривредних основа за шумскопривредна подручја у Републици. У ИРПЦ-у је понајвише радио као типолог, на прелиминарним и коначним списковима газдинских класа. Као искусан стручњак, обављао је и стручна вјештачења у шумарству, за правосудне потребе. Јово је савјесно настојао да обиђе, види и анализира на терену свако

подручје, никад се не ослањајући на суве претходне податке.

Дугогодишњи је сарадник Завода за заштиту споменика природног и културноисторијског наслеђа у Бањалуци, којем је подарио многе своје дане и валоризационе студије, али и других бројних институција у којима је непрестано и несебично давао свој научни, стручни и људски допринос: Института за генетичке ресурсе, Фонда за заштиту животне околине, националних паркова "Козара" и "Сутјеска", ИГ-института, Удружења гљивара, "Екосилве", "Мага-пројекта" и др. Оснивач је Научно-стручног друштва "Арбор Магна", којем је посветио сву посљедњу деценију свог живота, радећи предано и постојано. Члановима овог друштва Јово је пренио заразну љубав и поштовање према природи, неумољиви оптимизам и енергију, који настављају да живе и славе велико дјело Јованово.

Стручно занимање Јове Травара било је много шире него што су то захтијевала радна мјеста на којима је радио. Поред педологије, фитоценологије и типологије шума, посједовао је знања из свих еколошких области: флористике, дендрологије, петрографије, геологије и др. Цијели свој вијек, страствено се бавио гљивама (по чему је за живота ушао у легенду), расадничком производњом, коришћењем шумских производа, те силви - и хортикултуром.

Аутор и је коаутор великог броја елабората, студија, књига, научних и стручних радова. Морамо споменути само неке од њих на које смо изузетно поносни: *Просторни план Републике Српске, Љековито биље њомаже домаћим животињима, Кайало највећих сјабала Републике Српске, Флора НП "Козара", Флора працумској резерваиа "Лом", Приручник за коришћење соредних шумских производа, Мојћносћ издајања зашћићеној подручја Клековача-Лом, Сјудија о оснивању парка "Шњеојина-Лийље", Мрежа зашћићених подручја Републике Српске, Gispasc, Photoforest, сјудија "Јахорина" итд.*

Учествовао је у изради огромног броја дипломских, специјалистичких, магистарских радова и докторских дисертација, из области шумарства, вођарства, генетике, хортикултуре, екологије и заштите природе. Јово је несебично помагао сваком ко је од њега помоћ тражио, не постављајући услове и не тражећи накнаду.

Био је везан за природу, коју је неизмјерно волио и био њен дио, у сваком смислу те ријечи. Његово знање није било књишко и ограничено на теорију, већ живо и непосредно. То је човјек који је Босну и Херцеговину упознао пјешке, а у њој је његово око видјело више него што је већини нас дано да током живота видимо. Јовану су подједнако блиске и драге биле семберске равнице, херцеговачки крш, романијске тавне шуме, посавске мочваре, крајишке гудуре... Јован Травар није ни био у стању да другачије појми картирање вегетације, земљишта или типова шума. Слично је било и са другим шумарским дисциплинама: за њега сјеменарство и расадничарство нису биле литература: Јово није могао одољети да не узме плодове, сјеме или резнице са неке нове врсте на коју би наишао, да их не посади и очински брижно гаји и прати. Отишавши у пензију, сав се предао свом расаднику код своје куће у селу Црни Врх, који је подигао унутар грабика, проводећи многе дане са мотиком. Гајио је и одушевљено показивао своје леје гинка, планинских јавора, ликвидамбра и других мезимаца. Познавање љековитог биља, исто тако, није за Јову било питање познавања и праћења литературе (а сакупио је завидну библиотеку о љековитом биљу, увијек остајући отворен и за новости фармакопеје); коме је затребала сува кора брекиње, плодови мукиње, цвијет брђанке, сува преслица итд. - Јово је бодро давао, без питања и без накнаде, са много љубави и људске бриге за ближње.

Читав свој вијек Јово је остао лаган као дјечак и отишао са овог свијета као вјечити младић.

Хвала му и слава!

Др Југослав Брујић

In memoriam
МИЛАН МИЋЕВИЋ
 (1946-2014)

Драги Милане,

У име Твојих другара - ловаца и сарадника на пословима ловства, запала ме је - као једног од најстаријих, тужна обавеза да се у њихово и своје име опростим с Тобом.

Не могу а да се при томе не сјетим наших првих сусрета од прије педесетак година, када смо почели искрено дружење и стручну сарадњу. Био си пун младалачког елана и жеље да будеш примјеран друг у лову и прилежан радник на стручним пословима у ловству.

Ловци су те вољели, јер су у Твом етичком понашању видјели примјер за углед. Сарадници на пословима ловства су цијенили Твоје упечатљиве резултате постигнуте у ловиштима у којима си радио, једнако као и сви стручни посленици у бројним ловиштима са којима си активно сарађивао у рјешавању организационих и стручних проблема њихових организација.

Радо ће те се сјећати и сви они који су учествовали на организованом стручним семинарима за израду ловних основа, кратким семинарима за одјењиваче ловачких трофеја и многобројним припремама за ловачке испите.

Бићеш упамћен по бројним стручним чланцима у ловачкој штампи, а посебно као иницијатор и реализатор у издавачкој дјелатности Ловачког савеза РС, као носилац послова у изради филма о раду ЛСРС, активни аутор и вриједни организатор у презентација рада и успјеха ЛСРС на изложбама и сајмовима ловства, те као аутор или коаутор у периодичној штампи и стручној литератури у ЛСРС и у Југославији.

Једном ријечју, оставио си бројна дјела по којима ћеш бити упамћен!

Зато, Твојој Мири, кћерки и сину, зету, снахи, унуцима, осталој родбини и пријатељима остаје радост да су те имали, а свима нама захвалност и трајна успомена на твој племенити лик.

Почивај у миру!

Соколац, 20.1.2014.
 Живко Рапајић

Драги и поштовани колега,

Ово сам требао прочитати изнад твог одра, на сахрани, али вијест о твојој смрти је касно стигла до мене. Отуда је сјећање на тебе живља и без “укочености”, јер ријетки су шумари којих се могу сјећати тако живо, као што си ти.

А ниси био брзомислен и брзокретан, а радан и систематичан – јеси! Истрајан, као да си рођен у Јапану, а не у нашим крајевима, гдје неспособни потискују способне и поштене.

По томе ћу те се сјећати. И по сликању наше заједничке мајке – Мајке природе, као непоткупљиви свједоци да је човјек + природа = здравље, а човјек – природа = катастрофа.

У нашим објективима, у истом дану, у истом сату, минути и секунди, свјетлописали смо стотине фотографија: срна, капиталних и фосилних стабала, необичних природних појава, зеленгорских језера, па чак и твога завичаја Међурјечја, код Чајничка. Тамо си, као студент, засадио саднице које су расле колико и твој радни вијек и већ су биле техничка роба.

Село је напуштено и њиве је освојила шума. Рекох ти, како је било лијепо засадити дрво прије четрдесет година, а ти си ме подсетио на кинеску пословицу: “Најбољи тренутак да се засади дрво, био је прије двадесет година, а други најбољи тренутак је сада.”

На сајмовима и радничким спортским играма, твоје фотографије су биле заштитни ореол шумарске струке и лепоте природе, шумских животиња и птица, препарираних, али са неком заустављеном живом силом...

Сјећам се, када смо били у комисији за обиљежавања десет година “шума”, како си предано радио, и као дизајнер, јер си ушао у Corel и Photoshop, истрајно уобличавајући логотип... И такав си био на сваком задатку, све је била за тебе “крупна ситница”... задњи поход смо имали са чичом Миланком Кочевихем, који нас је провео маршрутом кроз шуме, скоро прашумског типа, па нам је показао и врело са којег је пио Дража Михаиловић. Чича је ишао у кратким панталонама, кроз шипражје и жару, а ти си посустајао... Узгред смо се сјетили и његовог сина Ратка Кочевиха, који је погинуо од нагазне mine, за вријеме нашег боравка на Спортским играма у Теслићу.

Гледао је у нас, чежњиво, као да купи жељу – са последњим погледом на живот... Никад нећу заборавити његов поглед, као ни твој лаган ход, када си, након одласка у пензију, долазио у Дирекцију “Шума”, код мене и Душана Гашевића. А Дуле је одрадио приправнички стаж код тебе, јер си тада био шеф радне јединице у “Височнику” из Хан Пијеска.

По ходницима Дирекције ЈПШ “Шуме Републике Српске” су и данас, и дуго ће још бити твоје фотографије, у ланицама новине и чланци које си објављивао и књига из области ловства, а у нама живо сјећање на узноситост у раду и моралним одликама.

На крају, драги пријатељу, душа ти се раја нагледала, као Земља сунца и мјесеца.

20. фебруара 2014.
 Недељко Жугић

Сјеменски објекти у функцији сакупљања генетички квалитетног сјемена представљају посебан вид очувања генофонда дрвећа и жбуња.

Панчићева оморика, најљепши четинар наших шума са ареалом у кањону ријеке Дрине

Регистроване сјеменске састојине Панчићеве оморике као ендемичне врсте и терцијерног реликта у којима се врши сакупљање сјемена.

У циљу заштите генофонда шумских врста дрвећа, у петнаест организационих дијелова ЈПШ "Шуме Републике Српске", постоји 47 регистрованих сјеменских објеката. На површини 564 ха уређених сјеменских састојина врши се сакупљање најквалитетнијег шумског сјемена.

"Центар за сјеменско-расадничку производњу" Добој, Дирекција Николе Пашића 41, 74000 Добој, тел./факс 053 / 203 - 091, 053 / 224 - 503 e-mail: csrp@sumers.org

Расадник "Станови" Добој Станови 66, тел. 053 / 288 490

Расадник "Бишина" Шековићи, РЈ "Бишина" Шековићи, тел. / факс 056 / 654 551, 056 / 654 550 e-mail: r.j.bisina@teol.net

Расадник "Ступине" Невесиње РЈ "Ступине" Невесиње

Расадник "Петковача" Брчко Ул. Узуновића бр. 2, 76000 Брчко Дистрикт, тел. 049 / 232 760, 049 / 482 031 (расадник) тел./факс 049 / 232 - 761 e-mail: jpsrjbc@teol.net

Расадник "Горња Пухарска" Приједор, тел. 052 / 485 274, факс 052 / 489 114

www.sumers.org

ЈАВНО ПРЕДУЗЕЋЕ ШУМАРСТВА
Шуме Републике Српске
д.д. СОКОЛАЦ

ЦЕНТАР ЗА СЈЕМЕНСКО-РАСАДНИЧКУ ПРОИЗВОДЊУ ДОБОЈ

ИЗ ШИРОКОГ СПЕКТРА ДЈЕЛАТНОСТИ ЦЕНТРА ЗА СЈЕМЕНСКО РАСАДНИЧКУ ПРОИЗВОДЊУ ИЗДВАЈАМО ПРОИЗВОДЊУ И ПРОДАЈУ САДНОГ МАТЕРИЈАЛА, ПРОЈЕКТОВАЊЕ ПАРКОВА, ВРТОВА, ОКУЋНИЦА, ИЗВОЂЕЊЕ РАДОВА ПО СОПСТВЕНИМ И ДРУГИМ ПРОЈЕКТИМА

АСОРТИМАН ШУМСКОГ И ХОРТИКУЛТУРНОГ СЈЕМЕНА

- Abies (ЈЕЛА)
- Chamaecyparis (ПАЧЕМПРЕС)
- Cedrus (КЕДАР)
- Cupressus (ЧЕМПРЕС)
- Ginco (ГИНКО)
- Larix (АРИШ)
- Piceae (СМРЧА)
- Pinus (БОР)
- Pseudotsuga (ДУГЛАЗИЈА)
- Thuja (ТУЈА)
- Acer (ЈАВОР)
- Aesculus (ДИВЉИ КЕСТЕН)
- Betula (БРЕЗА)
- Castanea (ПИТОМИ КЕСТЕН)
- Corylus (ЛИЈЕСКА)
- Carpinus (ГРАБ)
- Celtis (КОПРИВИЋ)
- Fagus (БУКВА)
- Fraxinus (ЈАСЕН)
- Quercus (ХРАСТ)
- Robinia (БАГРЕМ)
- Sorbus (МУКИЊА)
- Tilia (ЛИПА)
- воћарице
- украсно шибље

АСОРТИМАН ШУМСКИХ И ХОРТИКУЛТУРНИХ САДНИЦА

- Abies (ЈЕЛА)
- Larix (АРИШ)
- Piceae (СМРЧА)
- Pinus (БОР)
- Pseudotsuga (ДУГЛАЗИЈА)
- Cupressus (ЧЕМПРЕС)
- Thuja (ТУЈА)
- Acer (ЈАВОР)
- Fagus (БУКВА)
- Fraxinus (ЈАСЕН)
- Quercus (ХРАСТ)
- Robinia (БАГРЕМ)
- Tilia (ЛИПА)
- Betula (БРЕЗА)
- Celtis (КОПРИВИЋ)
- Castanea ПИТОМИ КЕСТЕН)
- Corylus (ЛИЈЕСКА)
- Juglans (ОРАХ)
- Malus (ЈАБУКА)
- Prunus (ТРЕШЊА)
- Pyrus (КРУШКА)
- Sorbus (МУКИЊА)
- Carpinus (ГРАБ)
- остале воћарице
- украсно шибље

У С Л У Г Е :

- ПРОЈЕКТОВАЊЕ У ШУМАРСТВУ И ХОРТИКУЛТУРИ
- РЕАЛИЗАЦИЈА ПРОЈЕКТА
- ПОШУМЉАВАЊЕ
- ТРАНСПОРТ САДНОГ МАТЕРИЈАЛА
- ОДРЖАВАЊЕ ЗЕЛЕНИХ ПОВРШИНА
- ОСНИВАЊЕ ТРАВЊАКА
- ОСНИВАЊЕ ЖИВИХ ОГРАДА

ИЗ ПОНУДЕ ИЗДВАЈАМО ПРОИЗВОДЊУ И ПРОДАЈУ:

- ЉЕКОВИТОГ И АРОМАТИЧНОГ БИЉА
- УКРАСНИХ ЕЛЕМЕНАТА (НОВОГОДИШЊЕ ЈЕЛКЕ, ОРНАМЕНТАЛНО ЗЕЛЕНИЛО, ШИШАРИЦЕ, ПЛОДОВИ)
- РУЖЕ, ЖИВЕ ОГРАДЕ, ПУЗАВИЦЕ, ПЕРЕНЕ, ЦВИЈЕЋЕ
- ОСТАЛИ ПРОИЗВОДИ (ЧАЈЕВИ, ЈЕСТИВЕ ГЉИВЕ, СУШЕНО ВОЋЕ, ЈАБУКОВО СИРЋЕ, РАКИЈА, ТРАВНИ БУСЕН, СУПСТРАТИ)

